

Kokemuksia osaamisen tunnistamisesta

Ulkomailta Suomeen ja työelämään varhaiskasvatuksen kontekstissa

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Hämeen Ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen

Kevät 2017

Anne Hurjanen-Pohjavuori

Sosionomi YAMK, Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen

Hämeen Ammattikorkeakoulu, Visamäki

Tekijä

Anne Hurjanen-Pohjavuori

Vuosi 2017

Työn nimi

Kokemuksia osaamisen tunnistamisesta. Ulkomailta Suomeen ja työelämään varhaiskasvatuksen kontekstissa.

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksellinen opinnäytetyöni tarkastelee korkeasti koulutetun ulkomaalaistaustaisen henkilön aiemmin hankitun osaamisen tunnistamista suomalaisen varhaiskasvatustyön kontekstissa. Tutkimusaineistoni koostuu neljän ulkomaalaistaustaisen korkeasti koulutetun naisen tarinasta Suomeen muuttamisen jälkeen.

Opinnäytetyöni henkilöitä yhdistävät vahva motivaatio työllistyä sekä päättäväisyys työllistymistavoitteen saavuttamiseksi. Mielekkään työn tekemistä arvostetaan ja pidetään tärkeänä toimeentulon kannalta. Täydentävien opintojen avulla ulkomaalaistaustaisten henkilöiden suomen kielen taito sekä aiemmin hankittu ammattitaito ovat vahvistuneet. Suomessa hankitulla täydennyskoulutuksella on ollut suuri merkitys työpaikan saamisessa.

Oikein kohdennetulla, tehokkaalla ja yksilöllisellä ohjauksella aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen prosessia saadaan sujuvammaksi ja sitä kautta työelämään siirtyminen nopeutuu. Osaamisen tunnistamisen ohella huomiota tulee kiinnittää tarkemmin myös olemassa oleviin oppimisen taitoihin oikeanlaiseen koulutukseen ohjaamisen näkökulmasta.

Opinnäytetyöni toimeksiantaja on Hämeen Ammattikorkeakoulun Ura-
reitti-hanke, joka toimii korkeasti koulutetun maahanmuuttajan osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen viitekehyksessä.

Avainsanat

ulkomaalaistaustaiset henkilöt, osaamisen tunnistaminen, työllistyminen, varhaiskasvatus

Sivut

67 sivua, joista liitteitä 3 sivua

Master's degree, social and health care development and management

Häme University of Applied Sciences, Visamäki campus

Author

Anne Hurjanen-Pohjavuori

Year 2017

Subject

Experiences of the recognizing of previously earned professional know-how. Foreign professionals' integration into Finnish working life in the context of early education work

ABSTRACT

My thesis investigates the recognition of previously gained professional know-how of a highly educated person with foreign background in the context of Finnish early childhood educational work. The research material consists of the experience of four highly educated women since their migration to Finland.

The common features for the persons interviewed are a strong motivation of becoming employed and the determination of achieving that goal. Being able to work in a meaningful position is appreciated and is seen important for making a living. Both the Finnish language skills and the existing professional know-how have improved with additional studies in Finland. Education achieved in Finland have had a remarkable impact in finding a suitable job.

With correctly targeted efficient and individual guidance, the recognition process of one's previously gained know-how can be enhanced, which will also reduce the time of becoming employed. Besides recognising professional know-how, attention should also be drawn to the person's existing learning skills.

This thesis is made for the Career Path-project of Häme University of Applied Sciences, that works within the framework of recognising and acknowledging the professional know-how of a highly educated immigrants.

Keywords People with foreign background, recognising professional know-how, employment, early childhood education

Pages 67 pages including appendices 3 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN TEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	9
3	KÄSITTEET JA TEORIATAUSTA.....	9
3.1	Ulkomaalainen henkilö Suomessa	9
3.2	Ulkomaalaistaustaisen henkilön työllistyminen Suomessa	10
3.2.1	Kielitaidon merkitys työllistymisessä ja integroitumisessa	11
3.2.2	Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työllistymisvaikeudet	13
4	SUOMALAINEN VARHAISKASVATUS.....	14
4.1	Varhaiskasvatuksen henkilöstön kelpoisuusvaatimukset ja tehtäväkuvaukset	14
4.2	Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö eli kasvatuskumppanuus	16
5	OSAAMISEN TUNNISTAMISEN PROSESSI	18
5.1	Osaaminen käsitteenä.....	19
5.2	Todistusten käännettäminen	19
5.3	Tutkintojen rinnastaminen.....	20
5.4	Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen	20
5.5	Täydentävä koulutus	21
5.6	Ammatillinen osaaminen näytön avulla.....	22
6	MAAHANMUUTTAJIEN KOKEMUKSIA KOTOUTUMISESTA JA PALVELUISTA.....	22
7	AINEISTON HANKINTA JA ANALYYSI	25
7.1	Aineiston kerääminen ja kohderyhmä	25
7.2	Teemahaastattelu	28
7.3	Aikataulu ja kustannukset	30
8	TUTKIMUSMETODI JA AINEISTON ANALYYSITAPA.....	30
8.1	Kvalitatiivinen tutkimus.....	31
8.2	Narratiivinen analyysi.....	31
8.3	Haastatteluista kertomuksiksi	33
8.4	Tutkimuksen luotettavuus	35
8.5	Raportointi	36
9	HAASTATTELUISTA TARINOIKSI	37
9.1	Nainen 55	38
9.2	Nainen 50	40
9.3	Nainen 40	42
9.4	Nainen 30	44
10	TUTKIMUSTULOKSIA.....	46

10.1 Miten korkeasti koulutetun ulkomaalaistaustaisen henkilön osaaminen on tunnistettu työelämässä?	47
10.1.1 Osaamisen virallisen tunnistaminen ja tunnustaminen kokemuksia....	48
10.1.2 Kokemuksia aiemmin hankitun osaamisen epävirallisesta tunnistamisesta	48
10.2 Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet korkeasti koulutetun ulkomaalaistaustaisen henkilön hakeutumiseen koulutukseen Suomessa?	51
10.2.1 Perheen merkitys.....	51
10.2.2 Päätäväisyys	52
10.2.3 Ammatilliset kehittymistarpeet.....	53
10.2.4 Työelämämyönteisyys ja työn arvostus	54
10.3 Onko Suomessa hankittu koulutus parantanut ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työllistymismahdollisuuksia?.....	54
10.4 Kielikoulutuksen ja kielitaidon merkitys työllistymisessä	55
11 POHDINTAA	56
LÄHTEET	61

Liitteet

Liite 1	Tietoa opinnäytetyöstä yhteyshenkilöille, sähköpostiviesti
Liite 2	Tietoa opinnäytetyöstä ennen haastattelua, sähköpostiviesti
Liite 3	Haastattelulomake

1 JOHDANTO

Tutkimuksellisessa opinnäytetyössäni tarkastelun kohteena ovat korkeasti koulutettujen ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kokemukset aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisesta suomalaisessa työelämässä. Tutkimustehtävänäni on ollut selvittää niitä tekijöitä, jotka ovat innostaneet ulkomaalaistaustaisia henkilöitä lähtemään koulutukseen Suomeen muuttamisensa jälkeen. Lisäksi tarkastelen opinnäytetyössäni, miten Suomessa hankittu koulutus edistänyt näiden ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työllistymismahdollisuuksia.

Alustavan idean opinnäytetyöhöni sain työskenneltyäni lastentarhanopettajana alueella, jonka asiakaskuntaan kuului paljon monikulttuurisia perheitä. Kiinnostukseni heräsi tarkastelemaan varhaiskasvatuksessa työskentelevien ulkomaalaistaustaisten henkilöiden aiempia kotimaassaan suoritettuja opintoja tarkemmin. Ammatillisesta taustastani johtuen tarkastelenkin opinnäytetyöni aihetta varhaiskasvatustyössä vaadittavien ammatillisten pätevyyksien näkökulmasta.

Jatkoin opinnäytetyöideani syventämistä ammatillisen opettajakoulutukseni puolivälissä joulukuussa 2015 keskusteltuani opinnäytetyöni aiheesta silloisen vastuuopettajani Anitta Eskola-Kronqvistin kanssa. Tästä keskustelusta syntyneestä ideasta rakensin opinnäytetyösuunnitelman, jolla hain opiskelemaan Hämeen ammattikorkeakouluun ylempää ammattikorkeakoulututkintoa keväällä 2016.

Lastentarhanopettajan tehtävässäni olen tavannut vain yksittäisiä ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä. Yleensä nämä ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat työskennelleet avustavissa tehtävissä kotimaassaan suoritettua koulutuksestaan huolimatta. Ulkomaalaistaustaisten työntekijöiden koulutustausta on saattanut tulla esille sattumalta esimerkiksi työssä tarvittavan erityisosaamisen kautta.

Tapaamillani ulkomaalaistaustaisilla työntekijöillä on saattanut olla kotimaassaan suoritettu yliopistotason opetus- ja kasvatustieteiden koulutus sekä mahdollisesti myös pitkä työkokemus. Tämä osaaminen on jäänyt omien havaintojeni mukaan usein tunnistamatta tai huomioimatta työpaikoilla, sillä ulkomaalaistaustainen korkeasti koulutettu henkilö on työskennellyt aiempaa koulutustaan alemmassa tehtävässä.

Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden osaaminen saatetaan rekrytointitilanteissa ohittaa, sillä työnantajat saattavat olla epävarmoja ulkomailla suoritettujen opintojen vastaavuudesta suhteessa Suomessa annettavaan koulutukseen. Työnantajat saattavat olla epävarmoja ulkomailla suoritettujen tutkinnon ja suomalaisen tutkinnon vastaavuudesta rinnastuspäätök-

sestä huolimatta. Sen lisäksi myös ulkomaalaistaustaisten henkilöiden keskuudessa saattaa olla epävarmuutta omasta osaamisestaan suomalaisessa työelämässä.

Ajatusta ulkomaalaistaustaisten henkilöiden omasta ammatillisesta epävarmuudesta tukee opinnäytetyöni alkuvaiheessa käyty keskustelu Hämeenlinnan kaupungilla monikulttuuri- ja maahanmuuttajatyössä työskentelevän Tanja Tauron kanssa. Tauron (2016) mukaan ulkomaalaistaustaisten henkilöiden keskuudessa vallitsee usein harhaanjohtava käsitys siitä, että vain Suomessa suoritettavat opinnot ovat päteviä.

Suomessa on pitkät laadukkaan ja tavoitteellisen varhaiskasvatuksen perinteet. Lasten kanssa työskentelevien henkilöiden sekä varhaiskasvatushenkilöstön pätevyudet on säädetty lainsäädännön avulla. Näin varmistetaan varhaiskasvatuksen laadun tasavertainen toteutuminen. (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukaan 2016/287 § 1.)

Ulkomaalaistaustaisten ja kotimaassaan kasvatustyössäkin toimineiden henkilöiden aiemman koulutuksen sekä suomalaisten pätevyysvaatimusten välillä saattaa olla eroja. Opetushallitus päättää tutkintojen rinnastamisesta Suomessa. Rinnastuspäätös saatetaan antaa myös ehdollisena, jonka johdosta ulkomaalaistaustaisen henkilön on hakeuduttava tarvitta-vaan täydennyskoulutukseen. (Opetushallitus 2017.)

Jos aiemmin hankittua osaamista ei osata tunnistaa oikein, saattaa maahan muuttanut henkilö joutua opiskelemaan uudelleen jo aiemmin suorittamiaan opintoja. Osaamisen tunnistamisen prosessissa tuleekin joustavasti huomioida aiemmat opinnot ja täydentää niitä oikein kohdennetulla täydennyskoulutuksella.

Kun ulkomaalaistaustaisten opetus- ja kasvatustalon ammattilaisten osaaminen saadaan vastaamaan suomalaisia pätevyysvaatimuksia, saadaan myös lisää työntekijöitä varhaiskasvatuksen tehtäviin. Työelämässä tekemiini havaintojen mukaan tällä hetkellä varhaiskasvatuksessa on työntekijäpuolaa erityisesti erityislastentarhanopettajista sekä paikoin myös lastentarhanopettajista.

Maahanmuuton lisääntyessä myös varhaiskasvatuksen asiakasperheet kansainvälistyvät ja varhaiskasvatuksen tehtäväkuvat laajenevat. Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö korostaa varhaiskasvatuksen aloituksen merkitystä. Perheen äidinkielellä kommunikoiva kasvatusvastuullisen työntekijä antaisikin mahdollisuuden käsitellä haasteellisiakin varhaiskasvatukseen liittyviä asioita ilman vaihtelevasti toimivia tulkkipalveluita.

Oman lastentarhanopettajan työkokemukseni näkökulmasta varhaiskasvatuksen asiakasperheiksi on viime vuosina tullut paikoin aiempaa enemmän monikulttuurisia perheitä. Perheessä saattaa toinen vanhemmista

olla ulkomaalainen tai koko perhe on muuttanut ulkomailta Suomeen asumaan eri syistä johtuen. Tämän johdosta vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö tulisi tasavertaisemmaksi ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työllistyessä myös varhaiskasvatuksen työtehtäviin. Ulkomaalaistaustaiset henkilöt tarvitsevat kantaväestön tavoin sosiaali- ja terveystalvueluita.

Eri maista tulevat ulkomaalaistaustaiset korkeasti koulutetut henkilöt turvaavat lähitulevaisuudessa työtekijöiden riittävyttä kantaväestön ikääntyessä monilla aloilla. Kansainvälisestä muuttoliikenteestä johtuen eri syistä asumaan tulevien ulkomaalaisten henkilöiden määrä jatkaa kasvuaan myös Suomessa. (Väestöliitto 2017.) Kohdennettu koulutus ja nopeampi työllistyminen saattaisivatkin edesauttaa luontevasti kotoutumista ja yhteiskuntaan integroitumista.

Opinnäytetyöni aineiston keräämistä varten haastattelemani korkeasti koulutetut ulkomaalaistaustaiset henkilöt työskentelevät tai ovat jossain vaiheessa työskennelleet varhaiskasvatuksen ja opetuksen tehtävissä pikkukaupungeissa Etelä-Suomen alueella. Kokemukset saattavatkin tämän johdosta poiketa pääkaupunkiseudulla asuvien ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kokemuksista.

Maahanmuuttajat tuovat tietotaitoa kotimaastaan luoden samalla yhteyksiä eri puolille maailmaa. Työikäisten maahanmuuttajien vastaanottaminen on kannattavaa, koska lähtömaa on huolehtinut kasvatus- ja koulutuskustannuksista. Täydennyskoulutus on edullisempaa kuin koulutuksesta huolehtiminen kokonaan. (Räty 2002, 39–41.) Tämän päivän yhteiskunnallinen tilanne tekee Rädyn ajatukset jälleen ajankohtaisiksi.

Valtiomme säästötalkoisiin kuuluvat kipeät leikkaukset myös koulutuksesta. Ulkomaalaistaustaisen henkilön aiemman osaamisen tarkastelu onkin erittäin ajankohtaista ja siihen yhteiskunnassa myös panostetaan. Koulutuksen kohdentamisen kautta nopeammin valmistuva opiskelija lisää kustannustehokkuutta. Aiemman osaamisen tunnistaminen ja osaamisen osittainkin tunnustaminen auttavat opiskelijaa valmistumaan nopeammin työelämään ja sitä kautta tuottavaksi yksilöksi ja yhteiskunnan jäseneksi.

Opinnäytetyöni on osa Hämeen ammattikorkeakoulun Urareitti-hanketta ja olen pohtinut opinnäytetyöni näkökulmia yhdessä Urareitti-hankkeen projektipäällikkönä toimivan Anita Eskola-Kronqvistin kanssa. Urareitti-hanke on korkeasti kouluttautuneen maahanmuuttajan osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen viitekehyksessä toimiva Euroopan Sosiaalirahaston rahoittama hanke. Hanke toimii vuosina 2015–2018 ja hankkeen avulla pyritään vahvistamaan koulutuksen ja sitä kautta työelämän saavutettavuutta korkeasti koulutetuille maahanmuuttajille. (Urareitti 2016.)

Koulutuksen ja työllistymisen avulla tuetaan kotoutumiseenkin liittyvää osallisuutta ja suomalaiseen yhteiskuntaan osallistumista tehokkaasti.

Hankkeen päätavoite on kehittää maahanmuuttajien aiempaan osaamiseen liittyvää tunnistamisen ja tunnustamisen prosesseja lisä- ja täydennyskoulutuksen suunnittelussa ammattikorkeakoulujen toimintaympäristössä. Yksilöllisten opintopolkujen avulla minimoidaan päällekkäistä kouluttautumista ja maahanmuuttajien aiempi osaaminen edesauttaa nopeampaa siirtymistä urareiteille, työelämään. (Urareitti 2016.) Tutkimuksellinen opinnäytetyöni tuo näkökulmia Urareitti-hankkeeseen korkeasti koulutetun ulkomaalaistaustaisen varhaiskasvatuksen työntekijän kokemusten näkökulmasta.

Opinnäytetyössäni olen hakenut vastauksia tutkimuskysymyksiini teema-haastatteluiden avulla. Tarkastelin ulkomaalaistaustaisten henkilöiden aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen kokemuksia varhaiskasvatuksen kontekstissa. Opinnäytetyöni avulla olen etsinyt vastauksia siihen, miten ulkomaalaistaustaisen henkilön osaaminen on tunnistettu työelämässä. Opinnäytetyössäni tuon esiin niitä seikkoja, jotka ovat vaikuttaneet ulkomaalaistaustaisen henkilön koulutukseen hakeutumiseen Suomeen muuttamisensa jälkeen sekä siihen, miten täydennyskoulutus on vaikuttanut haastattelemieni henkilöiden työllistymiseen.

2 OPINNÄYTETYÖN TEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyöni tarkoitus oli tutkia ulkomaalaistaustaisten henkilöiden osaamisen tunnistamisen kokemuksia suomalaisessa työelämässä.

Tutkimuksellani tahdoin selvittää:

1. Miten korkeasti koulutetun ulkomaalaistaustaisen henkilön osaaminen on tunnistettu työelämässä?
2. Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet korkeasti koulutetun ulkomaalaistaustaisen henkilön hakeutumiseen koulutukseen Suomessa?
3. Onko Suomessa hankittu koulutus parantanut ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työllistymismahdollisuuksia?

Tutkimuskysymysteni avulla oli tarkoitus saada enemmän tietoa neljän haastattelemani henkilön kokemuksista nousseiden tarinoiden avulla. Toivoin opinnäytetyöni avulla tuottavani vertailukohtia Urareitti-hanketta varten sosiaali- ja terveysalalla työskentelevien varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkökulmasta. Toivoin myös tutkimuksellani paikantavani niitä kohtia, joissa ulkomaalaistaustainen henkilö tarvitsee tukea urareittinsä sujuvoittamisen näkökulmasta.

3 KÄSITTEET JA TEORIATAUSTA

Avaan tässä luvussa opinnäytetyöni keskeisiä käsitteitä ja teoreettisia yhtymäkohtia aiempaan tutkimustietoon.

3.1 Ulkomaalainen henkilö Suomessa

Suomeen muuttaa ulkomaalaistaustaisia henkilöitä pysyvästi tai tilapäisesti asumaan monista eri syistä. Ulkomaalaistaustaisia henkilöitä ovat ne maahan muuttaneet henkilöt, jotka jäävät pysyvästi asumaan kotimaansa ulkopuolelle. Väestöliiton mukaan maahanmuuttajien määrä kasvoi 2000 luvulla ja kahden viime vuoden aikana Suomeen on muuttanut vuosittain noin 30 000 henkilöä. (Väestöliitto 2017.)

Suomeen muuttavien henkilöiden yleisin maahan muuttamisen syy on EU-perusteinen maahanmuutto. Vapaa liikkuvuus sisältää työn, opiskelun ja perhesiteiden johdosta tapahtuvan muuton Euroopan Unioniin kuuluvien maiden välillä. Väestöliiton julkaiseman 2011 tilaston mukaan tällaisten henkilöiden määrä on noin 30 prosenttia muuttajista ja luvussa mukana on sekä väliaikaiset että pysyvät maahanmuuttajat. (Väestöliitto 2017.)

Toiseksi yleisin Suomeen muuttamisen syy on perhesiteiden kautta tapahtuva muutto. Tämän jälkeen järjestyksessä tulevat opiskelu ja työperäinen maahanmuutto. Väestöliiton tilastojen mukaan vuonna 2011 humanitäärisistä syistä muuttaneiden osuus oli kahdeksan prosenttia. (Väestöliitto 2017.)

Tilastoissa ja tutkimuksissa maahanmuuttajalla tarkoitetaan ulkomaalaista, joka asettuu asumaan kotimaansa ulkopuolelle pysyvästi. Ulkomaalainen henkilö voi saada Suomen kansalaisuuden tietyin ehdoin. Suomen kansalaisuuden saamisen ehtoina ovat muun muassa ulkomaalaistaustaisen henkilön luotettavasti selvitetty henkilöllisyys, tietty asumisaika, nuhteettomuus, riittävä kielitaito, täysi-ikäisyys ja varmistettu toimeentulo. Yksittäinen merkittävä Suomeen muuttamisen motiivi on muuttaminen avio- tai avopuolison vuoksi. (Faktaa maahanmuutosta 2017.)

Lailla säädetyt kotoutumistoimenpiteet kuuluvat jokaiselle ulkomailta Suomeen muuttaneelle henkilölle. Kotouttamistoimien tavoitteena on, että ulkomaalaistaustaiset henkilöt oppivat maan kielen ja kykenevät selviämään arjessa itsenäisesti huolehtien omasta toimeentulostaan. Kotoutumisen myötä ulkomaalaistaustainen henkilö sopeutuu uuteen maahan löytäen oman paikkansa yhteiskunnasta. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386.)

Kaikki maahan muuttaneet henkilöt eivät kotoutumistoimenpiteitä kuitenkaan tarvitse. Esimerkiksi työperäisen muuton tai avioitumisen kautta maahan muuttaneet henkilöt saattavat saada tarvitsemansa tuen omien verkostojensa avulla. (Tauro 2016.)

3.2 Ulkomaalaistaustaisen henkilön työllistyminen Suomessa

Suomeen muuttaneilla korkeasti koulutetuilla ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä on usein vaikeuksia työllistyä välittömästi maahan muuttamisen jälkeen. Maahantulon alkuvaiheessa ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työttömyysaste on yleensä korkea, mutta työllisyys paranee maassa asuminen pidentyessä. (Sjöblom-Immala 2012, 20–21.)

Monissa maissa ulkomaalaistaustaisten henkilöiden yrittäjyysaktiivisuus on korkeampi kuin kantaväestön ja selitys tähän saattaa olla heikko työllistyminen palkansaajiksi. Yleinen yrittäjyysala ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä on ravintola-ala. (Sjöblom-Immala 2012, 20–21.)

Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden omat henkilökohtaiset kontaktit ovat työnsaannin kannalta merkityksellisiä. Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden huonon työllisyystilanteen syy on yleensä huono työmarkkinatilanne, mutta yhtenä syynä pidetään myös työnantajien ennakkoluuloja. Ulkomaalaistaustaiset henkilöiden mielestä kotoutumisesta on ensisijaisesti

vastuussa ulkomaalaistaustainen henkilö itse. (Sjöblom-Immala 2012, 101–105.)

Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden palkkatason on todettu olevan kanta-väestöä matalampi. Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työtehtävät saattavat olla sellaisia, joihin kantaväestöä on vaikeampi motivoida. Ulkomaalaistaustaiset henkilöt tulevat työmarkkinoille sisääntuloammateiksi kutsuttujen työtehtävien kautta. Tällaisilla työtehtävillä tarkoitetaan työtehtäviä, joissa ei tarvita kieli- tai ammattitaitoa tai tehtäviä, joissa edellytetään tietyn kielen ja kulttuurin hallintaa. (Sjöblom-Immala 2012, 29.)

Korkeasti koulutetuista ulkomaalaistaustaisista henkilöistä lääkärit ja insinöörit ovat parhaiten onnistuneet säilyttämään ennen Suomeen muuttoon hankkimansa ammatin. Sen sijaan esimerkiksi sairaanhoitajat työskentelevät usein alemman tason työtehtävissä, lähihoitajina. (Sjöblom-Immala 2012, 101–105.)

Korkeasta koulutuksesta huolimatta ulkomaalaistaustaiselle henkilölle uudelleen kouluttautuminen tai vanhan tutkinnon päivittäminen voi olla välttämätöntä työpaikan saamiseksi. Suurimmalla osalla Suomessa opiskeleista ulkomaalaistaustaisista henkilöistä on ollut työllistymistä edistävää merkitystä Suomessa suoritetuista opinnoista. Lähihoitajan työkenttä on hyvin laaja ja eri-ikäisten ihmisten perushoitoon tarvitaankin tekijöitä. Ulkomaalaistaustaisia henkilöitä koulutetaan usein vastaamaan tiettyyn työvoimapulaan ja tällä hetkellä lähihoitajakoulutus on monelle ulkomaalaistaustaiselle henkilölle yksi reitti työelämään. Usein suoritettava tutkinto on myös siirtolaisuusinstituutin tutkimuksen Sjöblom-Immalan (2012) mukaan lähihoitajan tutkinto. Lähihoitajakoulutuksen katsotaan olevan kohdennettua koulutusta Suomen työmarkkinoiden tarpeisiin. (Sjöblom-Immala, 2012, 90.)

Omien havaintojeni mukaan erityisesti ulkomaalaistaustaisia naisia on jonkin verran erilaisissa työkokeiluissa päiväkodeissa. Näitä työkokeilijoita on pyydetty esimerkiksi kääntämään ja kirjoittamaan perheille lähteviä tiedotteita heidän äidinkielelleen. Tällaisen toiminnan kautta työkokeilussa oleva henkilö on saanut ammatillisen osaamisensa vahvistumista ja samalla kokemuksen työnsä merkityksellisyydestä. Omassa työssäni lastentarhanopettajana olen kokenut työkokeilussa olevat ulkomaalaistaustaiset henkilöt tarpeelliseksi erityisesti kielitaitoa vaativissa asiakastilanteissa, kun tulkkia ei ole ollut mahdollista saada paikalle.

3.2.1 Kielitaidon merkitys työllistymisessä ja integroitumisessa

Kielitaidolla on suuri merkitys ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työllistymisessä. Ilman Suomen kielen taitoa on vaikea työllistyä tai hoitaa asioitaan. Erilaiset kielikurssit ovatkin monen ulkomaalaistaustaisen henkilön ensimmäinen koulutus maahan muuttamisen jälkeen. Kielitaito vahvistuu

lisäksi sosiaalisten kontaktien ja yhteisöön liittymisen avulla osana arkea. (Sjöblom-Immala 2012, 101–102.)

Maassaoloajan pidentyessä ulkomaalaistaustaisen henkilön kielitaito ja yhteiskuntatuntemus paranevat vastaamaan suomalaisten työmarkkinoiden vaatimuksia. Kun ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat asuneet Suomessa kymmenen vuotta, vastaavat näiden henkilöiden työllisyysprosentti pääasiassa syntyperäisten suomalaisten työllisyysastetta. (Sjöblom-Immala 2012, 101–102.)

Seilonen ja Suni (2016) ovat artikkelissaan tarkastelleet ammatillisen kielen käyttöä ja hallintaa. Palautekeskusteluun osallistuneiden neljän ulkomailta palkatun sairaanhoitajan mukaan ammatillisen kielitaidon arvioinnin tehtävät koettiin helpommaksi kuin yleisen kielitaidon tehtävät. Ammatillisen kielitaidon tehtävät kiinnittyivät omaan ammatilliseen arkeen. Ammatillisen kielitaidon arvioinnin avulla ulkomaalaistaustaiset henkilöt voivat osoittaa kielen osaamisensa laajemmin kuin yleisen kielitaidon taolla. (Seilonen & Suni 2016.)

Yleisen kielitaidon puutteet jäivät ammatillisen kielitaidon vahvuuksien ansiosta taka-alalle. Ensimmäistä työvuotta Suomessa pidettiin kielellisesti vaativana, mutta myös palkitsevana. Kielitaito oli kehittynyt nopeasti nimenomaan työelämässä suomenkielisten työntekijöiden parissa. Seilonen ja Suni (2016) toteavat, että korkeasti koulutetuille ulkomaalaistaustaisille henkilöille tulisi luoda luontevia oppimismahdollisuuksia kielikoulutuksen ja työelämän yhteistyön avulla.

Hämeenlinnan kaupungilla monikulttuuri- ja maahanmuuttotehtävissä työskentelevä Tanja Tauro (2016) kertoi, kuinka ulkomaalaistaustaiset henkilöt saattavat oppia suomen kielen nopeammin itselleen tutussa ympäristössä, joka voi olla esimerkiksi työelämäkontekstissa. Tauro mainitsi esimerkkinä sairaanhoitajat, joille sairaalamaailma on työympäristönä tuttu ja kielen omaksuminen työn kautta olisi luontevampaa kuin yleisen kielen koulutuksen kautta. Tauron mukaan tuttu ympäristö motivoi ja auttaa omaksumaan kielen ammattiosaamisen kautta. (Tauro 2016.)

Ulkomaalaistaustaisten perheiden lapset tarvitsevat varhaiskasvatuksen palveluita pian maahan muuttamisensa jälkeen esimerkiksi vanhempien kielikurssien takia. Suomen kielen merkitys ulkomaalaistaustaisten henkilöiden integroitumisessa yhteiskuntaan on huomattu tärkeäksi myös varhaiskasvatuksen alueella. Työskenneltyäni pienennetyssä ryhmässä lastentarhanopettajana, kuului suomen kielen opetus osaksi ryhmämme varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suomen kielen opetus varhaiskasvatuksessa on usein suunniteltu toteutettavaksi lapsille ominaisin toimintatavoin. Usein suomalaisessa varhaiskasvatuksessa ulkomaalaistaustaiset lapset oppivatkin suomen kielen nopeasti ja merkittävä tekijä kielen oppimisessa on vertaisryhmä.

3.2.2 Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työllistymisvaikeudet

Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden osuus työttömistä työnhakijoista on noin kolminkertainen verrattuna suomalaiseen väestöön. Ulkomaalaistaustaisten naisten osuus työttömistä työnhakijoista on miehiä korkeampi. Tämä saattaa johtua niiden kotimaiden kulttuureista, joiden pääasiallinen elättäjä on perheen mies. (Sjöblom-Immala 2012, 20–21.)

Suomen ulkomaalaistaustaisista henkilöistä noin viidenneksellä on korkeakoulutus, mutta myös korkeakoulutetuilla ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä on vaikeuksia työllistyä Suomessa. Työllistymisen esteenä on heikon kielitaidon ja työnhakua edistävien verkostojen puuttumisen lisäksi myös monilla aloilla vaadittavat muodolliset pätevyydet tai virallinen lupa ammatinharjoittamiseen. Tällaisia lailla säädeltyjä ammatteja ovat monet terveydenhoitoon tai opetusalaan liittyvät ammatit. (Sjöblom-Immala, 22.)

Korkeasti koulutetuilla ulkomaalaistaustaisilla työntekijöillä on maassalolon alkuvaiheessa työllistymisongelmia, ellei heillä ole valmiina työpaikkaa Suomeen muuttaessaan. Työllistymisen esteenä ovat usein kielivaikeudet eikä ulkomailla suoritettu koulutus vastaa tutkintovaatimuksia Suomessa. (Sjöblom-Immala 2012, 65.)

Työnantajan on vaikea säädä käsitystä ulkomaalaistaustaisen henkilön ammatillisesta osaamisesta vieraan maan tutkintotodistuksilla. Työnantajan tutkintojen tunnistamista helpottaa viranomaisten päätös ulkomaalaistaustaisen henkilön tutkintojen rinnastamisesta. (Sjöblom-Immala 2012, 22.)

Ulkomaalaistaustaisen henkilön aiempiin opintoihin liittyvään tutkintojen tunnistamiseen sisältyvät mahdolliset täydentävät opinnot voivat olla vaikea suorittaa. Monet ovatkin luopuneet akateemisesta urastaan ja ovat työttöminä tai koulutustaan vastaamattomissa töissä. Täydentävien opintojen suorittaminen saattaa jäädä tekemättä myös siitä syystä, että sopivia kurseja ei oppilaitoksissa järjestetä. Tämä on kuitenkin ulkomaalaistaustaisten henkilöiden osaamisressurssien haaskaamista, sillä korkeakoulututkinnon suorittaminen lähtömaassa on vaatinut aikaa ja panostusta. (Sjöblom-Immala 2012, 22.)

Venäläiset palkansaajat ovat yleensä melko korkeasti koulutettuja, mutta korkeakoulutettujenkin venäläisten on todettu menestyneen suomalaisilla työmarkkinoilla heikosti. Suuri osa työnantajista, joilla on jo kokemusta ulkomaalaistaustaisista työntekijöistä, ovat valmiita tulevaisuudessakin palkkaamaan heitä enemmän kuin työnantajat, joilla ei ole aiemmin ollut ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä. (Sjöblom-Immala 2012, 29.)

Työnantajan näkökulmasta uuden työntekijän palkkaaminen on riski. Ulkomaalaistaustainen henkilö koetaan sitä suurempana riskinä, mitä kauem-

paa hän on Suomeen tullut. Työnantajan riskien pienentämiseksi esimerkiksi oppilaitosten opinnäytetyön ohjaajat ja oppilaan ohjaajat voisivat toimia suomalaisina suosittelijoina ensimmäisen työ- tai harjoittelupaikkaan. (Sjöblom-Immala 2012, 101.)

4 SUOMALAINEN VARHAISKASVATUS

Avaan tähän varhaiskasvatuksessa kasvatusvastuussa työskentelevien henkilöiden ammattitaitovaatimuksia, koska opinnäytetyöhöni haastattelimista henkilöistä kolme työskentelee tällä hetkellä varhaiskasvatuksen työtehtävissä. Luvun lopulla avaan lastentarhanopettajan tehtävänkuvausta, sillä tehtävänkuvauksella on oleellinen merkitys ammatillisen osaamisen tunnistamisessa sekä työnantajan että työnhakijan näkökulmasta.

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lasten opetuksen ja hoidon muodostamaa suunnitelmallista, tavoitteellista ja pedagogista kokonaisuutta. Varhaiskasvatuslaissa asetetaan varhaiskasvatuksen kattavat tavoitteet, joiden tavoitteena on edistää esimerkiksi jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kasvua ja kehitystä. Varhaiskasvatuslain tavoitteena on tukea oppimisen edellytyksiä edistään elinikäisen oppimisen taitoja ja koulutuksellista tasa-arvoa siten, että jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet huomioidaan oppimista edistävässä ympäristössä. (Opetusalan ammattijärjestö 2016.)

4.1 Varhaiskasvatuksen henkilöstön kelpoisuusvaatimukset ja tehtäväkuvaukset

Suomessa varhaiskasvatuksen työntekijöiden pätevyyksistä on säädetty lailla. Lain tarkoituksena on laadukkaasti toteuttaa varhaiskasvatuksen toteutuminen. Lainsäädännön avulla varhaiskasvatuksen tasavertaisuus toteutuu valtakunnallisella tasolla. (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukaan 2016/287 § 1.)

Varhaiskasvatuksessa työskenteleviä kasvatusvastuullisia henkilöitä ovat varhaiskasvatuksen lastentarhanopettajat, erityislastentarhanopettajat sekä hoitajat. Lapsiryhmän koko määräytyy kasvatusvastuullisten henkilöiden vastaavasta määrästä lapsia. Lapsiryhmän koko määräytyy varhaiskasvatuslain mukaan kolmesta kasvatusvastuullisen henkilön vastaavasta määrästä lapsia. Kasvatusvastuullisen henkilöstön ohella varhaiskasvatuksen lapsiryhmissä voi työskennellä myös erityisavustajia tai ryhmäavustajia. (Varhaiskasvatuslaki, yleisiä säännöksiä 5 § 2016/1085 § 5.)

Henkilöstöä rekrytoitaessa sopivuus tehtävään selvitetään haastattelun avulla, mutta pätevyys näytetään alkuperäisillä todistuksilla. ”Lain tarkoituksena on edistää sosiaalihuollon asiakkaan oikeutta laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun edellyttämällä, että sosiaalihuollon

ammattillisella henkilöstöllä on tarvittava koulutus ja perehtyneisyys.” (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukaan 2016/287 § 1.)

Varhaiskasvatuksen opettajan tehtävissä työskentelee useimmiten kasvatustieteen kandidaatin tai sosionomin koulutuksen saaneita henkilöitä. Varhaiskasvatuksen opettajana työskentelevän henkilön pätevyys on säädetty lailla. ”Kelpoisuusvaatimuksena lastentarhanopettajan tehtäviin on vähintään kasvatustieteen kandidaatin tutkinto, johon sisältyy lastentarhanopettajan koulutus, taikka sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto, johon sisältyvät varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot sen laajuisina kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.” (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukaan 2016/287 § 7.)

Lastentarhanopettajien työtehtävän kuvaus laaditaan kuntakohtaisesti valtakunnallisten suositusten mukaan. Lastentarhanopettajan tehtäväkuvausta voidaan tarkentaa myös yksikkö tai ryhmäkohtaisesti. Työn vaatimuksen arviointi suoritetaan työyksiköissä ja tällä on merkitystä lastentarhanopettajan tehtäväkuvauksen ohella myös palkkaukseen. Esimerkiksi kaupunkina Hämeenlinnan kaupungin palkkahallinto on jaotellut lastentarhanopettajan työtehtävät neljään osa-alueeseen. Lastentarhanopettajan työtehtäviin kuuluvat perustehtävän ohella kasvatuskumppanuus, tiimityö sekä moniammatillinen yhteistyö. (Hämeenlinnan kaupunki 2017.)

Lastentarhanopettajan perustehtävä koostuu lapsen kasvusta, kehityksestä, oppimisesta ja ryhmän pedagogiikasta vastaamisesta. Lastentarhanopettaja vastaa oman lapsiryhmänsä pedagogisesta toiminnan suunnittelusta ja sen toteuttamisesta varhaiskasvatussuunnitelmaa toteuttaen. Pedagogiseen suunnitteluun kuuluu myös havainnointi ja dokumentointi sekä varhaisen tuen tarpeen huomioiminen ja tukiprosesseista vastaaminen. Varhaiskasvatuspedagogiikan arviointi ja sen sisällön kehittäminen kuuluvat lastentarhanopettajan perustehtävään. (Hämeenlinnan kaupunki 2017.)

Lastenhoito, kasvatus ja opetus liittyvät yhdeksi varhaiskasvatuksen kokonaisuudeksi, jossa kaikilla osa-alueilla on merkityksensä. Koulutukseltaan varhaiskasvatuksen hoitajat ovat nykyään lähihoitajia, mutta havaintojeni mukaan alalla työskentelee edelleen paljon myös vanhemman lastenhoitajan tai päivähoitajan koulutuksen käyneitä henkilöitä. Lähihoitajan opinnot suorittaneet henkilöt työskentelevät varhaiskasvatuksessa yleensä lastenhoitajan tai päivähoitajan nimikkeellä kunnasta riippuen.

Tehtävänimikkeen ja tehtäväkuvausten mukaan lähihoitaja työskentelee varhaiskasvatuksessa täydentämällä pedagogiikkaa perustehtävänänsä lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista vastaaminen perushoidollisesta näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen hoitajien tehtävän kuvaukset on avattu

samalla tavoin kuin lastentarhanopettajienkin tehtävän kuvaukset. Lähihoitaja on suojattu ammattinimike ja kelpoisuudet on säädetty lailla. ”Kelpoisuusvaatimuksena lähihoitajan tehtäviin on tehtävään soveltuva sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto tai muu vastaava tutkinto.” (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukaan 2016/287 § 8.)

Päiväkodissa varhaiskasvatusta toteuttava tiimi saattaa olla myös muodostunut kahdesta hoitajasta ja yhdestä opettajasta. Opettajien Ammattijärjestö (2017) ajaa valtakunnallista suuntausta kahden opettajan ryhmiin siirtymisestä varhaiskasvatuksen pedagogiikan vahvistamiseksi.

Varhaiskasvatustyössä on havaintojeni mukaan lisääntynyt viime vuosina myös erityisen tuen tarve. Kasvatusvastuullisten henkilöiden lisäksi lapsiryhmässä voi toimia erityisavustajan, henkilökohtaisen avustajan tai ryhmäavustajan nimikkeellä oleva koulutettu henkilö, jonka tehtävä on määrittynyt lapsiryhmässä olevan erityisen tuen tarpeen mukaan. Avustajien tehtävän luonteen mukaan, erityisen tuen tarve ryhmässä saattaa olla poistuva. Tästä johtuen avustajia palkataan usein määräaikaisiin työsuhteisiin.

Avustaja toimii nimikkeensäkin mukaisesti kohdennetuissa avustavissa tehtävissä. Ryhmäavustajat, erityisavustajat tai henkilökohtaiset avustajat varhaiskasvatuksessa toimivat erityisen tuen tehtävissä auttaen varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteutumisessa tasavertaisesti. Varhaiskasvatuksen avustajien tehtävät on useimmiten sovittu erityisvarhaiskasvatuksessa kulloisenkin tarpeen mukaan. Havaintojeni mukaan edellä mainitut käytännöt ovat vaihtelevia ja muuttuvat yksittäisten tilanteiden mukaan.

4.2 Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö eli kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuusnäkökulmaa ja vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä avaavan oman lastentarhanopettajan työkokemukseni näkökulmasta. Viimeiset vuodet olen työskennellyt Hämeenlinnan kaupungilla ja näkökulmiini vaikuttavat osaltaan myös työnantajan tarjoamat koulutukset ja lukuisat työyhteisön kanssa toteutetut yhteiset kehittämispäivät. Varhaiskasvatuksen kehittämispäivien tarkoitus onkin laittaa työntekijät kehittämään omaa työtään ja ajatteluaan. Lähes kahdenkymmenen vuoden työkokemuksen kautta vahvistunut ammatillisuuteni tukee omalta osaltaan myös opinnäytetyöni muuta teoriaa.

Lastentarhanopettaja toimii yhteistyössä perheiden kanssa lapsen kasvuun, kehitykseen ja opetukseen liittyvissä asioissa. Työskenneltyäni vuosia lastentarhanopettajana olen havainnut, että perheiden muuttuvien tilanteiden myötä myös varhaiskasvatus on muuttunut entistä haastavammaksi. Varhaiskasvatuksen tehtävissä on havaittu, että pedagoginen osaaminen vaatii lapsen kokonaisvaltaisen ymmärtämisen lisäksi nykyään myös perhetyön taitoja.

Kunnissa työnantajat ovat ratkaisseet tämän järjestämällä työntekijöille esimerkiksi systemaattista kasvatuskumppanuuskoulutusta. Ongelmat perheessä vaikuttavat lasten hyvinvointiin ja lastentarhanopettaja toimii perheen kanssa tehtävän varhaisen tuen alueella. Lastentarhanopettajan tehtävissä olen joutunut toimimaan yhteistyössä myös lastensuojeluun liittyvien verkostojen kanssa.

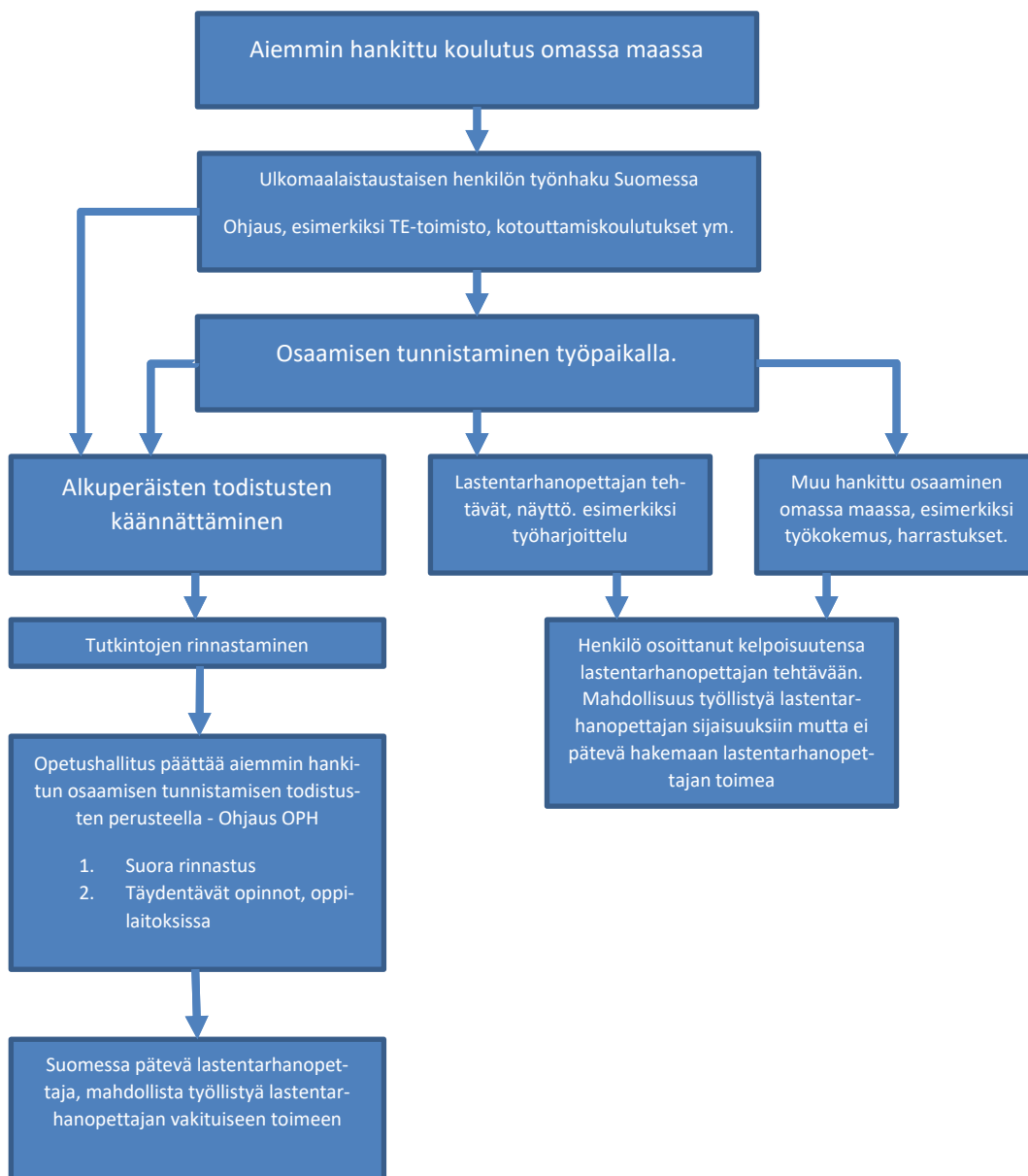
Kokemukseni mukaan aiempaa haasteellisemmaksi muuttunut varhaiskasvatus vaatii syvempää osaamista ja kentällä työskentelee nykyään myös varhaiskasvatuksen maistereita sekä ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita sosionomeja. Erityislastentarhanopettaja vastaa varhaiskasvatuksen erityispedagogiikasta joko ryhmässä tai konsultoiden.

Varhaiskasvatuksen pedagogiikan vaatimusten lisääntyessä myös ryhmärakenteet ovat muutoksessa. Ryhmärakenteiden muuttuessa kahden lastentarhanopettajan ryhmiksi, on lastentarhanopettajista paikoin jopa työvoimapulaa. Käytännössä esimerkiksi eläköitymisen myötä lastenhoitajan toimi pyritään vaihtamaan ryhmässä lastentarhanopettajan toimeksi. (Hämeenlinnan kaupunki 2017.)

Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö vaatii myös verkostotyötä. Moniammatillinen yhteistyö edellyttää verkostotyötaitoja ja lastentarhanopettaja toimii varhaiskasvatuspedagogiikan asiantuntijana varhaiskasvatuksen toimijaverkostossa. Hämeenlinnan varhaiskasvatuksessa lastentarhanopettajan toimijaverkostoon kuuluvat muun muassa neuvolapalvelut, sosiaalipalvelut sekä erityisasiantuntijapalvelut. Lastentarhanopettaja tarvitsee työssään vuorovaikutustaitoja ja dialogisuutta. (Hämeenlinnan kaupunki 2017.)

5 OSAAMISEN TUNNISTAMISEN PROSESSI

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen on prosessi, johon kuuluvat muun muassa alkuperäisten todistusten käännättäminen ja tutkintojen rinnastaminen. Ulkomailla hankittu pätevyys ei välttämättä vastaa suomalaista koulutusta, vaan henkilö joutuu täydentämään osaamistaan lisäkoulutuksen avulla. Kaavio kuvaa maahan muuttamisen jälkeisiä erilaisia osaamisen tunnistamisen reittejä:

Kuva 1. Osaamisen tunnistaminen prosessina varhaiskasvatustyön kontekstissa EU- ja ETA-maissa.

5.1 Osaaminen käsitteenä

Osaaminen voidaan määrittää eri tavoilla tietojen, taitojen ja pätevyysien yhdistelmiksi. Osaamisella tarkoitetaan laaja-alaista kykyä hyödyntää olemassa olevaa tietoa, taitoa ja pätevyyttä yhteiskunnallisesta näkökulmasta niin työelämässä kuin oppimisessakin. Työntekijän kyky suoriutua määritellystä työtehtävästä ennalta odotetun mukaisesti voidaan määritellä osaamisen edellytykseksi. Osaaminen voidaan määritellä myös perustumaan työntekijän tietoperustaan ja suorituskyykyyn sekä työn antamiin mahdollisuuksiin, haasteisiin ja työyhteisön toimintaan kokonaisuudessaan. (Mäkinen & Annala 2012, 130.)

Osaaminen on monimuotoinen käsite, jonka tulkinnanvaraisuus voi ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kohdalla johtaa epäedullisiin ratkaisuihin. Osaaminen syntyy ja näkyy toiminnassa ja prosessiin liittyvä hiljainen tieto voi vaikuttaa ratkaisuihin osaamisen tunnistamisessa. (Wilhelmsson 2010, 15.)

5.2 Todistusten käännettäminen

Ennen tutkintojen rinnastamista, tulee alkuperäiset todistukset käännettä. Opetushallituksen verkkosivuilta (Opetushallitus 2017) löytyy ohjeita ulkomailla suoritettujen opintojen todistusten kääntämiseen ja tutkintojen rinnastamiseen. Tutkintotodistuksissa sekä vastaavissa muissa mahdollisissa dokumenteissa käännetään mahdollisimman tarkasti koulutyyppi, arvosanat sekä ammattinimike. Tutkintojen vastaavuuksien toteaminen ja vahvistaminen kuuluvat opetusministeriölle. (Opetushallitus 2017.)

Suomessa auktorisoitu eli vahvistettu kääntäjä vahvistaa oman käännökensä tai toisen henkilön tekemän käännökseen. Todistuksen käännökseen voi tehdä muukin kuin vahvistettu kääntäjä, mutta käänнос vahvistetaan auktorisoidulla kääntäjällä. Vahvistamisosa pitää sisällään kääntäjän mahdolliset huomautukset, vakuuslausekkeen sekä päivämäärän allekirjoitukseensa. Käännetyn todistuksen vastaanottajataho ei välttämättä tunne toisen maan todistuskäytänteitä ja asianhoidon kannalta tärkeitä käsitteitä saatetaan joutua avaamaan kääntäjän huomautuksina. (Opetushallitus 2017.)

Vahvistamisosaan suositellaan laitettavaksi myös maininta laista, johon todistuksen vahvistaminen perustuu. Lähdeasiakirja käännetään pääsääntöisesti kokonaisuudessaan. Käännettäessä on tarkasti noudatettava lähdeasiakirjaa eli käännettävää todistusta. Laillisesti pätevällä käännetyllä todistuksella on sama todistusvoima kuin alkuperäisellä todistuksella. Todistuksen käännettämisessä ulkomaalaistaustaiset henkilöt voivat käyttää mahdollisuuksien mukaan omia verkostojaan, sillä todistusten käännettäminen ammattilaisella on henkilölle maksullista. (Opetushallitus 2017.)

5.3 Tutkintojen rinnastaminen

Korkeasti koulutettujen ulkomaalaistaustaisten henkilöiden keskeinen työllistymisen ehto on ulkomailla hankitun tutkinnon kelpoisuus uuden kotimaan työmarkkinoilla. Suomessa monet korkeakoulututkintoa edellyttävät ammatit ovat säännelty lainsäädännöllä. Säännellyllä ammatilla tarkoitetaan tehtävää, johon palvelun laadun, esimerkiksi potilasturvallisuuden kannalta, on kelpoisuusvaatimukseksi asetettu tietty tutkinto tai opinnot. (Kyhä 2011, 45.) Tällaisia tiettyjä tutkintoja ovat esimerkiksi rinnastaminen opettajakoulutuksen opintoihin (Blomqvist 2017).

Ulkomaisen työvoiman työllistymistä helpottamaan on Suomessa kehitetty tutkinnon tunnustamis- ja rinnastamisjärjestelmä. Tunnustamisen termiä käytetään EU/ETA-maissa suoritetuista tutkinnoista. Rinnastamista käytetään edellä mainittujen maiden ulkopuolella hankituista tutkinnoista. Ammatillisia tunnustamisia tehdään työelämää varten haettaessa virkakelpoisuutta. (Kyhä 2011, 46.)

Opettajakoulutuksen ja lastentarhanopettajan tutkintojen rinnastaminen edellyttää, että hakijan korkeakoulututkinto on tasoltaan rinnastettavissa Suomessa suoritettavaan ja tehtävässä vaadittavaan korkeakoulututkintoon. Hakijan opintojen on vastattava myös sisällöltään Suomessa opetus-tehtävään kelpoisuuden antavia opintoja. (Blomqvist 2017.)

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tutkintojen tavoitteiden ja sisältöjen tulisi muodostaa yhtenäinen korkeakoulutuksen kokonaisuus, vaikka niillä onkin erilaiset sisältöalueet ja tavoitteet. Tutkintojen osaamisen määrittely helpottaa aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista ja tunnustamista ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen avulla on mahdollista nopeuttaa tutkinnon suorittamista. (Kullaslahti, Haihu & Yli-Kauppi 2014, 8.)

5.4 Osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen

Opetushallitus päättää ulkomaisen tutkinnon antamasta kelpoisuudesta tiettyä koulutusta edellyttäviin tehtäviin Suomessa. Ulkomailla korkeakoulututkinnon suorittaneet henkilöt tarvitsevat Opetushallituksen päätöksen korkeakoulututkintonsa tason rinnastamisesta. Rinnastuspäätöstä tarvitaan haettaessa virkaa tai tehtävää, jonka kelpoisuusvaatimuksena on tietty korkeakoulututkinto. (Opetushallitus 2017.)

Ulkomailla suoritettu korkeakoulututkinto voidaan rinnastaa tasoltaan Suomessa suoritettavaan vastaavaan tutkintoon. Rinnastuksen edellytyksenä on, että hakijan koulutuksen kokonaisuus vastaa kokonaisuudessaan Suomessa suoritettavia korkeakoulututkintoja. Rinnastuspäätökset perustuvat lakiin (Laki ulkomailla suoritettujen korkeakouluopintojen tuottamasta virkakelpoisuudesta 1385/2015) ulkomailla suoritettujen korkeakouluopintojen tuottamasta virkakelpoisuudesta. (Opetushallitus 2017.)

Opetushallituksen antamat maksulliset lausunnot ovat luonteeltaan asiantuntijalausuntoja, joka ei tuota ammattipätevyyttä tai virkakelpoisuutta. Opetushallituksen lausunnoissa kuvataan tutkinnon virallisuutta, opintojen sisältöä ja laajuutta sekä sen antamaa ammattipätevyyttä lähtömaassa. Opetushallitus voi antaa lausunnon vain loppuun suoritetusta tutkinnosta, joka kuuluu suoritusmaan viralliseen tutkintorakenteeseen. Opintojen sisältöä ja laajuutta kuvataan tutkintotodistusten sisällöistä esiin tulleista tiedoista ja mahdollisesti hakijan Opetushallitukselle toimitamista opetussuunnitelmista tai tutkintovaatimuksista tutkinnon suoritusmaassa. (Opetushallitus 2017.)

Opetushallituksen rinnastamispäätökset tehdään henkilökohtaisesta hakemuksesta asiakirjojen eli todistusten perusteella. Rinnastuspäätösten edellytyksenä on muun muassa se, että tutkinto on virallinen kotimaan koulutusjärjestelmässä ja opinnot on suoritettu loppuun. Rinnastuspäätökset eivät oikeuta kuitenkaan käyttämään suomalaista tutkintonimikettä vaan antavat päätöksen siitä, millaisen kelpoisuuden toisessa maassa suoritettu tutkinto antaa. (Blomqvist 2017.)

Euroopan Unioni suosittelee aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta käyttämään termiä validointi. Validointi tarkoittaa non-formaalin ja formaalin oppimisen tunnistamisen ja tunnustamisen tuloksen hyväksymistä virallisesti, yleisesti hyväksyttävään dokumentin muotoon. (Karttunen 2011, 13.)

5.5 Täydentävä koulutus

Opetushallitus voi määrätä ulkomaisten korkeakouluopintojen rinnastamisen opettajan pedagogisiin opintoihin asettamalla päätökseen lisävaatimuksen täydentävistä opinnoista. Saadakseen rinnastuspäätöksen ulkomaalaistaustaisen henkilön tulee suorittaa suomalaisessa korkeakoulussa täydentäviä opintoja. (Blomqvist 2017.)

Ulkomaalaistaustaisen henkilön täydennettävät opinnot määrää Opetushallitus. Rinnastettaessa ulkolaisen opettajan mahdollisesti tarvittavat täydentävät pedagogiset opinnot sisältävät vähintään kymmentä opintopistettä ja enimmillään 30 opintopistettä. Täydennettävien opintojen laajuus ja sisältö määräytyvät hakijan suorittaman koulutuksen perusteella. Opettajan täydennettäviin opintoihin sisältyy aina didaktisia opintoja, opetusharjoittelu sekä tarvittaessa myös kasvatustieteellisiä opintoja. Opetushallitus ei voi huomioida osaamisen rinnastamisessa hakijan työkokemusta. (Blomqvist 2017.)

5.6 Ammatillinen osaaminen näytön avulla

Ulkomaalaistaustainen henkilö saattaa hakeutua esimerkiksi työ- ja elinkeinotoimiston kautta työharjoitteluun koulutustaan vastaavalle alalle. Työharjoittelun kautta osaamisensa näyttämällä, henkilölle saattaa tarjoutua mahdollisuus hakeutua oman alansa eripituisiin sijaisuuksiin. Ulkomaalaistaustainen henkilö näyttää osaamisensa työpaikalla tämänkaltaisen työharjoittelun avulla. Työnantaja vakuuttuu ulkomaalaistaustaisen henkilön ammatillisesta osaamisesta näytön kautta. Ilman virallista rinnastuspäätöstä ei kuitenkaan voi saada vakituista toimea. (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukaan 2016/287 § 1.)

Työllä on merkittävä rooli ulkomaalaistaustaisen henkilön yhteiskuntaan integroitumisessa, vaikka ulkomaalaistaustainen henkilö kokeekin maahanmuuttonsa jälkeen paljon vaikeuksia pyrkiessään työmarkkinoille. Työ- ja elinkeinotoimistojen tarjoamat työharjoittelumahdollisuudet tuovat samalla myös yhteiskuntaan integroitumisen näkökulman mielekkäällä tavalla. (Sjöblom-Immala 2012, 28.)

6 MAAHANMUUTTAJIEN KOKEMUKSIA KOTOUTUMISESTA JA PALVELUISTA

Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työllistymiseen vaikuttavat valtaväestön asenteet ja käytännöt työpaikoilla ulkomaalaistaustaisten henkilöiden omien verkostojen ohella. Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden osaamisen tunnustaminen toteutuu usein osaamisen ohittamisella ja korkeasti koulutetut ulkomaalaistaustaiset henkilöt työskentelevät aluksi usein koulutustaan alemmalla tasolta. (Teräs & Lasonen 2015.)

Yleisesti on vallalla ajatus, että Suomessa hankittu koulutus koetaan parempana kuin ulkomailla hankittu koulutus. Tämä näkökulma tuli esille myös asiantuntijatuntijahaastattelussa Tanja Tauron kanssa (2016). Yhteiskunnallisesta näkökulmasta kyseessä saattaa olla osaamispotentiaalin hukkaamista ja käyttämättä jättämistä (Teräs & Lasonen 2015).

Maahanmuuttajien kokemuksia on tutkinut Salmela Pro Gradu-tutkielmaansa (2012). Salmela kuvaa Raahen ja Raahen-alueen maahanmuuttajien kokemuksia sopeutumisesta maahan muuttamisen jälkeen. Löysin tutkielmasta yhtymäkohtia omiin havaintoihini. Pro-Gradussa nousi esille maahanmuuttajien toive saada Suomesta työtä. Kielitaitoa pidettiin kuitenkin työn saannin edellytyksenä. Suomen kielen oppiminen koettiin kuitenkin vaikeana ja suurimmat ongelmat liittyivätkin kielen oppimiseen. (Salmela 2012, 78–83.)

Salmelan tutkielman mukaan ongelmia oli työpaikan löytämisessä sekä tietämättömyydessä tarjolla olevista palveluista. Nämä ongelmat ovat korostuneet erityisesti avioliiton kautta maahan muuttaneilla ulkomaalaisilla henkilöillä. Maahanmuuttajat olivat kuitenkin kokeneet palveluhalukkuutta viranomaisten taholta. Kotouttamiskoulutusten kautta maahanmuuttajien yhteiskuntatietoisuus oli parantunut. (Salmela 2012, 78–83.)

Kotouttamispalvelut nähtiin merkityksellisiksi maahanmuuttajien kotoutumisen ja elämänhallinnan kannalta Kuukasjärven ja Lukkarilan opinnäytetyössä vuodelta 2015. Opinnäytetyössä oli tarkasteltu maahanmuuttajien kokemuksia erilaisista kotouttamispalveluista. Merkityksellisimmäksi koulutukseksi opinnäytetyöhön haastatellut maahanmuuttajat mainitsivat kielikoulutuksen. (Kuukasjärvi & Lukkarila 2015, 6–7.)

Muista kotouttamiskoulutuksista oli vaihtelevia kokemuksia. Useammilla opinnäytetyöhön haastatelluilla ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä oli jo valmiiksi ainakin yksi ammatti Suomeen muuttaessaan. Olemassa olevilla ammateilla koettiin olevan kuitenkin vain vähäisiä vaikutuksia töiden saamisessa ja sitä kautta kotoutumisessa. Maahanmuuttajille tarjottujen palveluiden kuvattiin olevan sekavia ja epäjohdonmukaisia. Maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalvelut koettiin opinnäytetyössä merkitykselliseksi. (Kuukasjärvi & Lukkarila 2015, 34.)

Suomessa maahanmuuttajien sopeutumista on tutkittu viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana paljon, toteaa tutkimuksessaan Mattila ja Björklund (2013). Suurin osa tutkimuksista on käsitellyt maahanmuuton ilmiötä suuremmissa kaupungeissa keskittyen samalla tiettyihin väestöryhmiin. Mattila ja Björklund ovat valinneet tutkimuksensa näkökulmaksi pienen Närpiön maaseudun ja paikkakunnan maahanmuuttajat ilman kansallisia rajoituksia. Suomessa on Närpiön kokoisia kuntia huomattava määrä ja sen tähden tämä tutkimuksen näkökulma sopii myös alueellisesti omaan pääkaupunkiseudun ulkopuoliseen Etelä-Suomeen sijoittuvaan opinnäytetyöhöni. (Mattila & Björklund 2013, 14–16.)

Närpiön maahanmuuton painopisteen siirtyessä pakolaisuudesta työperäiseen maahanmuuttoon havaittiin, että työperäiset maahanmuuttajat tarvitsevat myös samankaltaisia palveluita kuin pakolaisena maahan muuttaneet henkilöt. Perheelliset maahanmuuttajat tarvitsevat samanlaisia palveluita kuin suomalainen kantaväestö. Tällaisia palveluita ovat esimerkiksi varhaiskasvatuspalvelut työssä käymisen mahdollistamiseksi. Osaamista tarvitaan päiväkodeissa ja kouluissa integroinnin näkökulmasta, sillä lapset ja nuoret sopeutuvat parhaiten vertaisryhmissä. (Mattila & Björklund 2013, 17–19.)

Welcome office-hanke 2012-2014 on Vaasan ja lähiympäristön alueella toteuttanut muun muassa neuvontakeskuksia. Näistä alueellisista neuvontakeskuksista on mahdollista saada tietoa maahanmuuttoa koskevista asioista. Hanke tarjoaa palveluita maahanmuuttajien ohella myös kunnan eri

toimijoille, yrityksille, työnantajille, koulutuksen järjestäjille ja järjestöille. Neuvontakeskuksista saa tietoa maahanmuuttoon, työelämään, palveluihin ja yhteiskuntaan liittyvissä asioissa. (Mattila & Björklund 2013, 31–36.)

Kokemusten perusteella Närpiön integroitumisen keskeisiksi tekijöiksi mainitaan kielitaito ja työpaikka. Närpiössä on myös työnantajia, joille riittää maahanmuuttajilta vähäisempikin kielitaito. Suhde työhön on yhdistänyt maahanmuuttajia ja kantaväestöä. Maahanmuuttajien keskuudessa työllä on useina samanlainen keskeinen merkitys kuin suomalaisessakin kulttuurissa. Suora vuorovaikutus ja informaation jakaminen työvoimaa kaipaavien työnantajien kanssa lisää kotoutumismahdollisuuksien onnistumista. (Mattila & Björklund 2013, 37.)

Närpiössä asuessaan moni maahanmuuttajan on vaihtanut ammattia. Kasvihuonetyöskentely tarjoaa monille maahanmuuttajilla sisääntulotyöpaikkoja. Kasvihuonetyössä ei vaadita ammattikoulutusta tai kielitaitoa samassa määrin kuin esimerkiksi metalliteollisuudessa. (Mattila & Björklund 2013 74–76.)

Närpiössä maahanmuuttajat ovat siirtyneet myös itsenäisiksi yrittäjiksi. Moni maahanmuuttaja on kouluttautunut Närpiössä uuteen ammattiin esimerkiksi tulkeiksi, kielenopettajiksi ja kääntäjiksi. Maahanmuuttajia on kouluttautunut Närpiössä myös hoitoalalle. Kokemukset koulutuksesta työn ohella on koettu raskaaksi ja opiskeluaika on saattanut venyä useiksi vuosiksi. (Mattila & Björklund 2013, 72–75.)

Maahanmuuttoa tapahtuu nykyään aiempaa enemmän myös haja-asutusalueille. Vanhetessaan kantaväestö muuttaa palveluiden lähelle ja maahanmuuttajille saattaa tarjoutua mahdollisuus ostaa taloja edullisesti perheilleen. Maahanmuuttajien asuttaminen haja-asutusalueelle vaikuttavat osaltaan myös palveluiden ylläpitämiseen. Tällaisia palveluita ovat esimerkiksi varhaiskasvatuspalvelut, koulut sekä terveydenhoitopalvelut. Tulevaisuudessa maahanmuuttajien keskuudessa tulevat tarpeellisiksi myös vanhushpalvelut. Haja-asutusalueella on kuitenkin haasteena pitkät välimatkat ja vähäinen työpaikkojen määrä. (Mattila & Björklund 2013, 80–82.)

7 AINEISTON HANKINTA JA ANALYYSI

Opinnäytetyöni aineistona käytin keräämiäni korkeasti koulutettujen ulkomaalaistaustaisten henkilöiden haastatteluista nousseita kertomuksia. Haastattelin ulkomaalaistaustaisia henkilöitä, joilla on jo aiempaa kasvatustai opetusalan koulutusta kotimaastaan sekä opetus- tai kasvatustieteen opintoja myös Suomesta.

Yksilöhaastattelut rajasin Etelä-Suomeen, mutta kuitenkin pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuviin ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin. Jätin pääkaupunkiseudulla asuvat henkilöt opinnäytetyöni ulkopuolelle, sillä halusin saada näkökulmia nimenomaan pienempien paikkakuntien maahanmuuttajaväestöltä. Pääkaupunkiseudun maahanmuuttajaväestöä on tutkittu enemmän ja kokemukset saattavat poiketa harvemmin asutulla alueella.

Opinnäytetyöhöni haastateltavaksi toivoin alun perin löytäväni viisi kohderyhmään kuuluvaa henkilöä. Viidennen henkilön estyttyä äkillisesti osallistumaan haastatteluuni henkilökohtaisista syistä, jäi haastateltavieni lukumääräksi lopulta neljä henkilöä.

7.1 Aineiston kerääminen ja kohderyhmä

Haastateltavien löytäminen oli ajateltua haasteellisempaa, sillä halusin opinnäytetyöhöni liittyvien henkilöiden löytyvän alueellisesti pääkaupunkiseudun ulkopuolelta. Järjestöjen, työnantajien ja oppilaitoksien kautta sain useita mahdollisia kontakteja. Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työllistämiseen ja koulutukseen liittyvät järjestöt eivät voineet tietoturvasyistä luovuttaa henkilöiden yhteystietoja, vaan henkilöiden hankkiminen jäi sähköpostilla lähettämieni yhteydenottojen varaan. Laitoin pyydettäessä tietoa opinnäytetyöstä järjestöille, että he voisivat tiedottaa opinnäytetyöstäni edelleen asiakkailleensa (liite1). Tätä kautta en onnistunut saamaan yhtään henkilöä tutkimukseni kohderyhmään.

Hämeenlinnan ja sen lähikuntien henkilöstöstä vastaavien esimiesten avulla sain yhden henkilön yhteystiedot, mutta hän kuitenkin kieltäytyi haastattelusta. Lähetin sähköposteja myös useille yksittäisille eri oppilaitosten opettajille ja opinto-ohjaajille. Opinnäytetyöni aihetta kiiteltiin mielenkiintoiseksi, mutta tällä hetkellä oppilaitoksissa ei ollut opiskelemissa opinnäytetyöhöni sopivia henkilöitä.

Ensimmäisen opinnäytetyöhöni lupautuneen henkilön löysin lopulta aivan sattumalta. Keskustelin varhaiskasvatuksen esimiehenä työskentelevän henkilön kanssa opinnäytetyöni aiheesta Hämeenlinnan lastentarhanopettajien ammattiyhdistyksen syyskokouksessa 2016. Sain häneltä yhden koh-

deryhmään kuuluvan henkilön yhteystiedot ja olin häneen puhelimitse yhteydessä heti seuraavalla viikolla. Tämä henkilö lupautui ensimmäisenä henkilönä haastatteluun opinnäytetyötäni varten. Tämän ensimmäisen henkilön myötävaikutuksella löysin haastateltavaksi myös toisen henkilön. Toisen haastatteluun lupautuneen henkilön kautta tavoitin kolmannen henkilön, joka oli opiskellut samassa koulutuksessa tämän kanssa. Näin olivat ensimmäiset kolme haastateltavaa ja kohderyhmääni sopivaa henkilöä koossa.

Näiden kolmen ensimmäisen henkilön löytämisen jälkeen vaikutti jälleen, ettei enempää henkilöitä helposti löydy. Opinnäytetyöni laatiminen sai tässä vaiheessa muutenkin ylimääräisen käänteen ja opinnäytetyöni ohjaaja vaihtui tutkimussuunnitelman hyväksymisen jälkeen. Uuden ohjaajan tapaamisen jälkeen sain kuitenkin jälleen uutta potkua opinnäytetyöhöni kuuluvien henkilöiden etsintään.

Numerotiedustelun kautta sain yhteyden aiemmassa koulutuksessa tapamaani ulkomaalaistaustaiseen henkilöön, jonka kanssa olin jo syksyllä 2016 keskustellut opinnäytetyöni aiheesta. Tämän aiemman keskustelun ja omien kokemustensa johdosta tämä henkilö lupautui osallistumaan opinnäytetyöni yhdeksi haastateltavaksi.

Tilastokeskuksen 2015 mukaan suurimmat Suomessa asuvat ulkomailta Suomeen muuttaneet ryhmät ovat Venäjältä ja Virosta. Sattumalta opinnäytetyöhöni haastateltavaksi lupautuneet henkilöt olivat myös kotoisin Itä-Eurooppaan kuuluvista maista. (Faktaa maahanmuutosta 2017.)

Itä-Eurooppaan kuuluvista maista esimerkiksi Venäjältä Suomeen muutetaan pääasiassa perhesyistä, naimisiin, opiskelemaan tai töihin. Toisena esimerkkinä Virolaiset maahan muuttaneet henkilöt ovat pääasiassa töihin tulleita henkilöitä tai heidän perheenjäseniään. Virolaisissa Suomeen muuttaneissa henkilöissä on myös opiskelijoita ja yrittäjiä. (Faktaa maahanmuutosta 2017.)

Olin puhelimitse yhteydessä kaikkiin haastateltavakseni lupautuneisiin neljään naiseen etukäteen ennen yksilöhaastatteluja. Kerroin opinnäytetyöni taustoista, tarkoituksesta ja tavoitteista. Avasin puhelinkeskustelussamme tutkimusmenetelmäni ja kerroin aikatauluista. Puhelinkeskustelun tarkoituksena oli myös luoda luottamuksellisia suhteita tutkimukseen osallistuviin henkilöihin dialogin avulla. Lähetin puhelinkeskustelujen pohjalta näille henkilöille ensimmäisen sähköpostin, johon olin kirjannut puhelimitse yhdessä sovittuja aikatauluja ja käytäntöjä esimerkiksi aineiston säilyttämisen suhteen (liite2).

Omassa työssäni lastentarhanopettajana olin havainnut, että ulkomaalaistaustaisten perheiden kanssa työskennellessä on tärkeää monipuolinen tiedottaminen. Monipuolisella tiedottamisella saadaan varmuus siihen, että kulloinkin kyseessä oleva asia on varmasti ymmärretty oikein. Vaikka

ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä puheen ymmärtäminen saattaakin olla melko hyvää, kirjoitetun tekstin ymmärtäminen ei välttämättä olekaan. Puhelimitse ja sähköpostitse kertomani opinnäytetyöhöni liittyvät asiat olivat näin varmistettu kahdella eri tavalla.

Edellä mainitusta syystä lähetin ennen varsinaista haastattelua kaikille haastateltaville sähköpostitse ennakkokysymyksiä haastattelun helpottamiseksi (liite 3). Näin sain mahdollisuuden miettiä tarkentavia kysymyksiä haastattelun teemoja varten. Kaikki neljä yksilöhaastateltavaa henkilöä vastasivat parin viikon sisällä siitä, kun olin sähköpostilla kysymykset lähettänyt.

Kaikki neljä haastattelua toteutin kahden viikon välisenä aikana 6.-17.2.2017. Varsinaiseen haastatteluun kului jokaisen henkilön kohdalla aikaa keskimäärin 40 minuuttia. Nauhoitin ja litteroin haastattelut heti samana päivänä, kun olin haastattelun tehnyt.

Pienistä teknisistä ongelmista huolimatta haastatteluideni nauhoitus ja litterointi sujuivat hyvin. Ongelmat liittyivät nauhurina käyttämäni mp3 soittimen temppuiluun nauhoitteiden litterointivaiheessa. Paussin sijaan nauhoitteet alkoivatkin pyöriä aina alusta ja haastatteluja tulikin näin kuunneltua hyvin monta kertaa.

Nauhoitteita kuunnellessani työstin nauhoittamiani haastatteluita samalla kirjalliseen muotoon. Kirjoitin kaiken mahdollisen esille nousseen asian sellaisenaan suoraan tiedostoon. Osaltaan tämä perusteellinen nauhoitteiden kuunteleminen ja kirjaaminen lisäsivät tutkimuksen luotettavuutta, sillä näin en tullut tehneeksi lauseista omia tulkintojani, vaan kirjasin ne täysin sellaisenaan.

Tallennettu aineisto on hyvä tallentaa kirjoittamalla aineisto puhtaaksi niin kuin se on haastattelutilanteessa kerrottu. Litterointi voidaan tehdä kerätyistä aineistosta kokonaan tai valikoiden. Ennen litterointia on tiedettävä, minkälaista analyysia aineistosta aiotaan tehdä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa analyysia ei tehdä vain yhdessä tutkimuksen vaiheessa, vaan pitkin matkaa. Tutkimusaineistoa kerätään ja analysoidaan osittain samanaikaisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 222–223.)

Opinnäytetyötäni varten olen muuttanut tunnistetietoja jättämällä pois muun muassa haastattelemini naisten nimet ja tarkemmat kotimaat, etteivät kenenkään yksittäiset tunnistettavat tiedot tule esille tutkimukseni missään vaiheessa. Samasta syystä olen pyöristänyt reilusti naisten iät ja jättänyt mainitsematta haastatteluissa esiin tulleita työnantajan sekä paikkakuntien nimiä. Neljä haastattelemaani naista asuivat eri paikkakunnilla, joten anonymiteetin varmistamiseksi päätin jättää tarinoista erisnimet pois kokonaan.

Luottamuksellisuutta painotin jo tutkimuslupakaavakkeessa, jonka tein kaikkien osallistujien kanssa. Tutkimuslupakaavakkeen pohjana käytin Hämeen ammattikorkeakoulun tutkimuslupakaavaketta 2016. Tutkimusluvassa ilmeni koulutusohjelmani, tutkimukseni aihe, tutkimustehtävä ja aineiston luottamuksellisuus. Tutkimusluvut olen hakenut erikseen jokaiselta haastattelemaltani henkilöltä kirjallisena. Olen kertonut heille tutkimusmateriaalin säilyttämisestä ja sen käyttötavoista myös suullisesti ja sähköpostitse. Keräämäni haastatteluaineisto säilytetään ja hävitetään asiankuuluvasti tutkimuksen valmistuttua.

Sovin haastateltavien henkilöiden kanssa jo ennen varsinaista teemahaastattelua mahdollisesti myöhemmin tehtävistä tarkentavista kysymyksistä. Sain kaikilta suostumuksen palata aiheeseen myös varsinaisen haastattelun jälkeen puhelimitse tai sähköpostin kautta, jos tarvitsisin johonkin teemaan lisätarkennusta. Kaikki henkilöt olivat hyvin myönteisiä ja innokkaita opinnäytetyötäni kohtaan ja suhtautuminen haastatteluun oli positiivista.

7.2 Teemahaastattelu

Aineistoni keräämisen kannalta menetelmäksi valikoitui jo varhaisessa vaiheessa teemahaastattelu. Teemahaastattelu sopi erityisesti käytettäväksi haastattelumuotona, koska haastateltavieni henkilöiden suomen kielen taidosta ei ollut ennen haastattelua aivan täyttä varmuutta. Haastattelun edetessä oli mahdollista tehdä myös tarkentavia kysymyksiä asian ymmärtävyyden tavoittamiseksi. Teemahaastattelut toteutin haastateltavien henkilöiden kotona.

Opinnäytetyöhöni haastateltavien henkilöiden omien kokemusten keräämiseen käytettävä menetelmä oli haastattelu, jonka tukena käytin haastattelua varten etukäteen pohtimiani ja tutkimusta tukevia teemoja. Kokemusten tutkiminen ainoastaan haastattelulomakkeella on rajoittavaa. Teemahaastattelu antaa sijaa tutkittavan äänelle ja tulkinnoille. Teemat ohjaavat haastattelun kulkua ja soveltuvat menetelmäksi silloin, kun haastateltavilla on ollut samankaltaisia kokemuksia. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48.)

Teemahaastattelu on lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väli-muoto. Haastattelun aihepiirit eli teemat ovat tiedossa, mutta kysymyksistä puuttuvat tarkat muodot ja kysymysten järjestys. Teemahaastattelua käytetään usein kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa. (Hirsjärvi ym. 2009, 207–208.) Teemahaastattelua oli käytetty tutkimusmenetelmänä myös monissa muissa samankaltaisissa tutkimuksissa, joihin olin tutustunut opinnäytetyöni tekemisen aikana.

Teemahaastattelun suurimpana etuna pidetään sen joustavuutta kerätessä tutkimusaineistoa. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston keräämisen päämenetelmänä on käytetty haastattelua. Haastattelun avulla halutaan korostaa, että ihminen nähdään tutkimustilanteessa subjektina. Tutkijan

on vaikea tietää etukäteen vastausten suuntia, koska tutkimuksessa on tutkijalle vähemmän tunnettu alue. (Hirsjärvi ym. 2009, 204–205.)

Opinnäytetyössäni haastattelemiini henkilöt kertoivat kukin omat kokemuksensa aiemman osaamisen tunnistamisen näkökulmasta. Haastattelun avulla saatoinkin myös tarkentaa saamiini vastauksia lisäkysymysten avulla. Lisäkysymysten avulla myös aiheesta pysyminen oli helpompaa.

Haastattelun teemojen suunnittelemisen pohjana käytin haastateltavilleni etukäteen sähköpostitse lähettämäni kyselykaavaketta (liite 3). Näin toimien sain rajattua haastattelun teemoja tutkimustehtävää tukevaan suuntaan. Kirjoitin haastattelun teemat etukäteen saamiini kyselykaavakkeen vastauksiin pohjaksi tuleville varsinaisille teemahaastatteluille. Tutkimuksessa kohderyhmän ajatusten ja kokemusten esille saamiseksi käytetään esimerkiksi haastatteluita ja kyselylomakkeita. (Hirsjärvi ym. 2009, 185.)

Teemahaastattelun tuottaman aineiston sekä aiheeseen liittyvien muiden tutkimusten ja raporttien tuottaman aineiston vertailu tapahtuu mahdollisia säännönmukaisuuksia tai yhteisiä teemoja etsimällä. Kvalitatiivinen laadullinen tutkimus voi olla myös tutkimuksen tekijän näköinen. (Hirsjärvi ym. 2009, 165–166.)

Tutkimukseni aineisto muodostui teemahaastattelusta, jossa ensimmäinen teema käsitteli ulkomaalaistaustaisen henkilön koulutusta ennen suomeen muuttamista. Tähän teemaan liittyi myös omaan osaamiseen liittyvä työkokemus kotimaassa.

Toinen teema käsitteli ulkomaalaistaustaisen henkilön perhetilannetta maahan muuttamisen alkuvaiheessa. Teemassa käsiteltiin perhetilanteen merkitystä työelämään siirtymisessä sekä työn ja perheen yhdistämisen tuomia mahdollisia haasteita.

Kolmannessa teemassa käsiteltiin osaamisen tunnistamisen kokemuksia. Tähän teemaan paneuduttiin haastattelussa syvemmin, sillä osaamisen tunnistamista oli tapahtunut monenlaisissa tilanteissa. Osaamisen tunnistamisen kokemukset olivat myös herättäneet haastateltavissa eniten erilaisia tunteita ja ajatuksia.

Neljännessä teemassa tarkasteltiin haastateltavien henkilöiden koulutuspolkuja ja kokemuksia Suomessa. Tässä teemassa käsiteltiin myös niitä asioita, mitkä haastateltavat henkilöt olivat kokeneet merkityksellisiksi haiketuessaan ammatilliseen koulutukseen tai ammatilliseen lisäkoulutukseen.

Viidennessä teemassa tarkasteltiin työllistymiskokemuksia Suomessa. Haastattelemieni henkilöiden monenlaisten työllistymiskokemusten johdosta haastattelussa paneuduttiin syvemmin myös näihin kokemuksiin.

Viimeisessä teemassa haastateltavat saivat kertoa tulevaisuuden suunnitelmistaan ja haaveistaan työelämän ja opiskelun suhteen. Tässä teemassa tarkasteltiin lähitulevaisuuden ja pitkän tähtäimen suunnitelmia haastateltavien henkilöiden urasuunnitelmien näkökulmasta.

Teemahaastattelun tarkoitus oli tuottaa aineistoa joka parhaiten vastaa tutkimustehtäväni kysymyksiin. Haastatteluteemoja valitessa pohdin erityisesti niitä teemoja, jotka parhaiten toisivat esille ulkomaalaistaustaisten henkilöiden omat aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen kokemukset sekä niiden merkitykset työllistymiskokemuksissa.

Teemahaastattelua tehdessäni koin ennakkoon lähettämieni kysymysten pitävän keskustelun paremmin käsiteltävässä aiheessa. Näin toimien oli opinnäytetyöhöni haastateltaville henkilöille jo etukäteen tarkentunut teemahaastattelussa käsiteltävät aiheet.

7.3 Aikataulu ja kustannukset

Loppuvuodesta 2016 olin tarkentanut tutkimustehtävääni ja laadin haastatteluuni liittyvät teemat. Tutkimusryhmääni kuuluvia henkilöitä olin alkanut kartoittaa syksyllä 2016 ja jatkoin etsintöjä edelleen alkuvuoteen 2017. Tarkoitukseni oli haastatella henkilöitä yksilöhaastatteluna, sillä näin pääsin käyttämään myös tarkentavia kysymyksiä mahdollisten kieliongelmiä takia. Koska opinnäytetyössäni ei käsitelty varsinaisesti henkilöiden kielitaitoa, niin haastattelut tehtiin suomeksi. Haastattelunauhoitteiden litteroinnin ja aineistosta nousevien havaintojen tekemisen aloitin mahdollisimman pian aineiston keräämisen jälkeen.

Opinnäytetyöhöni aikataulullisesti tehokkainta aikaa oli kevät 2017, sillä olin opintovapaalla omasta lastentarhanopettajan työstäni. Opinnäytetyöni valmistumisaikataulu oli kesäkuussa 2017 ja päädyin toteuttamaan opinnäytetyöni perinteisenä tutkimuksellisenä opinnäytetyönä. Opinnäytetyöni sivutuotteena syntyy myöhemmin Urareitti-hankkeeseen liittyvä artikkeli, mutta jatkan sen työstämistä varsinaisen tutkimuksellisen opinnäytetyöni jälkeen yhdessä hankkeen projektipäällikkönä toimivan Anitta Eskola-Kronqvistin kanssa.

8 TUTKIMUSMETODI JA AINEISTON ANALYYSITAPA

Tutkimusmenetelmäksi valitsin kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen. Opinnäytetyöhöni osallistui neljä korkeasti koulutettua ulkomaalaistaustaista henkilöä pääkaupunkiseudun ulkopuolelta eri paikkakunnilta Etelä-Suomen alueelta. Tutkimusaineistoni keräsin käyttämällä menetelmänä teemahaastattelua.

8.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, joka tyypillisesti on kokonaisvaltaista tiedonhankintaa. Opinnäytetyöni aineiston keräsin yksilohaastattelemalla neljää korkeasti koulutettua ulkomaalaistaustaista henkilöä. Aineiston keräämisen pääpaino oli ulkomaalaistaustaisten henkilöiden oman äänen esille tulemisessa.

Halusin tuoda opinnäytetyössäni esille niitä henkilökohtaisia kokemuksia, miten haastattelemanani henkilöt olivat aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen käytännöt kokeneet suomalaisessa työelämässä ja työllistymisessä. Opinnäytetyöni aineisto muodostui tutkittavien henkilöiden haastattelun kautta esille tulleista tarinoista ja ainutkertaisista kokemuksista.

Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole etsiä keskimääräisiä yhteyksiä tai tilastollisia säännönmukaisuuksia eli aineiston koko ei määräydy näihin perustuen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta ja tutkimus aloitetaan usein tutkimuksen kohteena olevan kentän kartoittamisella. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 180–181.)

Haastattelemanani henkilöt valitsin tarkoituksenmukaisesti ja selkeästi määrittelemällä, millaisia henkilöitä toivoin saavani haastattelun kohteeksi. Haastateltavikseni valikoitui sattumanvaraisesti ulkomaalaistaustaisia henkilöitä, joilla oli jo olemassa olevaa kotimaassaan hankittua kasvatus- ja opetusalan osaamista sekä Suomessa hankittu pedagoginen tai kasvatusvastuullinen pätevyys, esimerkiksi sosionomin tai lähihoitajan tutkinto.

8.2 Narratiivinen analyysi

Analyysi valitaan siten, että se parhaiten tuo vastauksen tutkimustehtävään. Ymmärtämiseen pyrkivässä lähestymistavassa käytetään yleensä laadullista analyysia ja päätelmien tekoa. Laadullisen aineiston tavallisia analyysimenetelmiä ovat esimerkiksi teemoittelu, tyypittely ja sisällönerittely. Analysoinnin jälkeen tulokset on selitettävä ja tulkittava. Tulkinta on aineiston analyysissä esiin nousevien merkitysten pohtivaa selkiyttämistä. (Hirsjärvi ym. 2009, 224–229.)

Aineiston analyysissä käytin laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysiä ja sisällön erittelyä. Kiinnostukseni kohteena olivat tarinoiksi muutetuista haastatteluista löydettävissä olevat tutkimusaiheeseeni liittyvät merkitykset. Aineiston sisältö käsittää ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kokemuksista nousseita yhteisiä ilmiöitä. Opinnäytetyössäni tarkastelen ja analysoin tutkimusaineistostani nousseita ilmiöitä saadakseni vastauksia tutkimustehtävääni.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistosta ei tehdä päätelmiä yleistettävyyttä ajatellen, vaan lähtökohtana on ajatus, että yksittäisessä toistuu yleinen. Yksittäistä tapausta tarkastelemalla saadaan näkyviin myös se, mikä ilmiössä on merkittävää ja usein toistuvaa yleisemmällä tasolla. Päätelmien teolle on tyypillistä, ettei havaintoja oteta sellaisenaan. Havaintoja punnitaan kriittisesti, analysoidaan ja niiden pohjalta luodaan kokoavia näkemyksiä asioihin. (Hirsjärvi ym. 2009, 182–183.)

Tutkimusaiheeseen liittyvän keskeisen kirjallisuuden tulee olla tutkijalle tuttua viimeistään silloin, kun aletaan hahmotella analysoidusta aineistosta ensimmäistä versiota. Myös myöhemmin tekstiä muokatessa on mahdollista liittää pohdiskelua asianmukaisesti kohtiin. (Hirsjärvi ym. 2009, 267.)

Aloitin opinnäytetyöni aiheeseen liittyvään aineistoon tutustumisen jo tutkimuksen tehtävää miettiessäni. Aineistoa löytyi runsaasti aiheen ajankohtauuden takia edelleen tutkimuksen tekemisen aikana. Opinnäytetyöni aihetta varten olin tarkastellut samaa aihetta käsittelevää kirjallisuutta ja muita tutkimusaineistoja.

Maahanmuuttajien kokemuksiin liittyvää materiaalia on ollut saatavilla kiitettävästi aiheen ajankohtauuden tähden. Olen opinnäytetyössäni käyttänyt tutkielmaani tukevaa muuta aineistoa vertailukohteena omaan aineistooni sekä näkökulmieni laajentamiseen.

Käytin opinnäytetyössäni kertomuksista nousutta eli aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Analyysin eteneminen tapahtui haastatteluaineistoa kuuntelemalla ja aineiston litteroinnin jälkeen aineistoa useaan kertaan lukemalla. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi käsittää aineiston pelkistämisen, aineiston ryhmittelyt ja aineistosta nousseet teoreettiset käsitteet. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 106.)

Aineiston analyysissä pelkistin kertomukset litteroinnin jälkeen syntyneestä materiaalista. Poimin kertomuksista tutkimuskysymyksiini parhaiten liittyvät kuvaukset ja kokosin ne yhteen erilliseksi aineistoksi päätelmiä varten. Aineiston analyysin toisena vaiheena teemoittelin aineiston eri kategorioihin ja edellä kuvatun aineiston tuomista näkökulmista esitän opinnäytetyöni johtopäätelmät viimeisessä luvussa.

Perehdyin opinnäytetyöni aineistoon lukemalla sitä useaan kertaan ja etsimällä aineistosta yhteneväisyyksiä. Yhteneväisyydet aineistosta yliviivasin käyttäen erivärisiä korostustuseja samankaltaisten aiheiden luokittelamiseen. Luokittelun avulla tutkimusaineisto tiivistyi ja yksittäiset tekijät sisällytettiin yleisimpiin yhteisiin käsitteisiin. Sisällönanalyysi perustui päättelyyn ja tulkintaan, jossa laajemmasta aineistosta saatiin yhteneväisiä käsitteitä tutkittavaan aiheeseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 106-110.)

Tutkimusote laadullisessa tutkimuksessa on induktiivinen, jossa yksittäisistä havainnoista päädytään yleisimpiin merkityksiin. Tutkimusprosessissa lähdetään liikkeelle empiirisistä havainnoista, tässä tapauksessa litteroidusta aineistosta sekä kirjallisista dokumenteista. Tutkimusprosessi etenee materiaalin tulkitsemisen kautta aineiston analyysiin ja teemoitteluun, edeten edelleen yleisemmiksi luokittelukategorioiksi. Tämä edellyttää aineiston perinpohjaista tuntemista. Lopuksi nostetaan esille tutkittavan asian kannalta merkitykselliset avainkategoriat ja uuden havaintoaineiston avulla päädytään selitysmalleihin ja teoreettiseen pohdintaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 266.)

Aineistosta nousevat, haastattelemani henkilöitä yhdistävät tekijät nostin erikseen aihekokonaisuuksiksi. Aihekokonaisuuksia tarkastelin johtopäätelmiä varten etsimällä niistä vastauksia tutkimustehtävääni. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä käsitteitä yhdistelemällä ja tulkitsemalla saatiin vastauksia tutkimustehtävään sekä niistä nousseisiin johtopäätelmiin.

Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa empiirisestä aineistosta edetään kohti käsitteellisempiä näkemyksiä tutkittavasta aiheesta. Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä ja osa sisällönanalyysiä onkin näkymättömän ymmärtämistä. Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jossa tarkastellaan tekstimuotoon muutettua tutkimusaineistoa. (Tuomi & Sara-järvi 2009, 104—109.)

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ohjasivat aineiston analyysiä aineiston tulkinnan rinnalla. Neljän naisen haastatteluista tulleet kertomukset toimivat tekstimuotoon muutettuna kertomuksellisina tutkimusaineistoina. Kokemuksista kerätyn aineiston avulla etsin vastauksia tutkimustehtävääni. Tutkielmastani saatuja johtopäätelmiä tulkitsin myös aiemmin ai-
hetta käsitelleiden tutkimusten avulla.

Teemoittelin aineistoni siten, että kategorioiksi nousivat tutkimustehtävääni tukevat keskeiset ja yhteiset teemat. Johtopäätelmiäni pääteemoiksi muodostuivat haastattelemani henkilöiden koulutukseen lähtemiseen innostavat tekijät sekä Suomessa hankitun koulutuksen merkitys työllistymisessä. Nostin aineistosta johtopäätelmiä varten myös esiin tulleita muita yhteisiä ja työllistymiseen vaikuttavia tekijöitä, joita olivat esimerkiksi kielitaidon merkitys ja ulkomaalaistaustaisen henkilön selkeämmät ammat-tiohjauksen tarpeet.

8.3 Haastatteluista kertomuksiksi

Teemahaastattelulla keräämäni aineiston rakensin litterointiosuuden jäl-keen lopulta neljäksi erilliseksi kertomukseksi. Kokeilin aluksi kirjoittaa ta-rinat juonellisesti yhteiseksi kertomukseksi, mutta totesin sen liian haasta-vaksi johtopäätelmien tekemistä varten. Kertomusten muotoon kirjoitet-

tuna aineiston tarkastelu oli loogisempaa ja kertomukset kulkivat juonellisesti edeten. Kaikissa neljässä tarinassa oli selkeä alku, keskiosa ja loppu. Jokaisesta kertomuksesta tuli näin jokaisen haastateltavan henkilön oma kokemuksellinen tarinansa. Jokainen tapaus oli ainutlaatuinen ja henkilöiden kokemukset tulkitsin objektiivisesti; jokaisen oma kokemus on ollut aito ja ainutkertainen. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Elämäkertomuksen tutkimisella on kaksi teoreettista lähtökohtaa, jotka ovat realistinen ja kertomuskeskeinen. Realistinen lähtökohta tarkastelee elettyä elämää ja tosiasioita aineistona. Kertomuskeskeisessä lähtökohdassa todellisuus heijastuu ja todellisuutta luodaan kertomuksissa. Kertomus on kulttuurisesti muodostunut ja tämä vaikuttaa myös kertojan kokemuksiin itsestään ja kokemuksistaan. Elämäkertaa haastateltuna tai kirjoitettuna on yksi tapa saada kvalitatiivisen tutkimuksen tietoa ihmisten omasta elämästä. Elämäkertaa-aineisto on monimuotoista ja yksilön kannalta kokonaisvaltaista. (Pentikäisen 2005, 34.)

Kertomus on vuorovaikutuksen väline, jolla tehdään jaettavaksi ja ymmärrettäväksi kokemuksia. Kertomusten avulla selitetään maailmaa, minkä takia ihmiset toimivat siinä tilanteessa, miten toimivat. Kertomusten kautta ymmärretään myös sitä, millaista on olla toiminnan kohteena. Kertomus liittyy yhteen kunkin tilanteen erityiset piirteet ja kokemuksen ainutkertaisuuden. Kertomus on kulttuurisesti jäsentynyttä silloinkin, kun kerrotaan henkilökohtaisimmista kokemuksista. Kertomus on tärkeä kokemusten välittäjä ja siihen liittyy vahvasti subjektiivisuus. (Hyvärinen n.d.)

Kertomuksellinen näkökulma auttaa hahmottamaan yksittäisistä tulkinnoista kokonaisuuksia. Juoni on narratiivisen tutkimuksen keskeinen elementti ajallisesti etenevine tapahtumineen. Narratiivista lähestymistapaa tutkimuksessa voidaan käyttää erityisesti silloin, kun kerätään kertomuksia, joiden aiheena on muutos. Narratiivinen analyysi on laadullinen menetelmä, jonka avulla pyritään hahmottamaan, millaisia kertomuksia tutkitavasta asiasta kerrotaan. (Löytönen 2017.)

Kertomus on aina kokonaisuus, jossa kertoja perustelee samalla sitä, miksi tarinansa kertoo. Kertoja usein kertomisensa lomassa kommentoi kertomuksessa esitettyjä tapahtumia niitä avaten. Usein juonnerakennepäilysin ohella on hyödyllistä eritellä myös kertomuksen juoneen liittymättömiä lauseita. (Alasuutari 1994, 120–121.) Rakentaessani kertomuksia, päädyin suorien lainausten sijaan kertomaan enemmän juonellisesti tekemieni havaintojeni mukaan. Tarinat rakentuivat näin toimien loogisemmin, sillä literoidun puhutun tekstin lainaaminen tuntui poukkoilevammalta analyysiä ajatellen.

Narratiivit eli kertomukselliset tai tarinalliset aineistot voivat olla erimittaisia henkilökohtaisia tai julkisia aineistoja. Narratiiviset tarkastelutavat sopivat erityisesti silloin, kun ollaan kiinnostuneita yksilön vapaasti kerto-

mista tarinoista. Narratiivisuuden avulla voidaan saada erilaisia näkökulmia ihmisten erilaisista elämäntilanteista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2017.)

Narratiivinen tutkimus liittyy ihmisten henkilökohtaisten kertomusten tulkitsemiseen. Kerronnallinen tutkimusote on väljä ja sen sisälle mahtuukin monenlaisia tutkimusmenetelmiä. Narratiivisen tutkimuksen keskeinen käsite on kertomuksen käsite, jossa kaikkea mitä ihmiset sanovat nimittää kertomuksiksi. Narratiivinen tutkimus sopii erityisesti henkilökohtaisten tarinoiden tutkimiseen. (Löytönen 2017.)

Narratiivisessa tarkastelussa muodostetaan usein juonianalyyskejä ja ydintarinoita, joissa näkyy tarinan juoni tiivistetyssä muodossa. Tutkittava aineisto on ensin litteroitu, luettu useita kertoja ja koodattu etsimällä tarinoista juonia. Koodaamisella etsitään keskeisiä juonia muodostamalla niistä alustava kertomus. Suurempi kertomus muodostetaan aiemman kirjallisuuden ja keskeisten teemojen muodostamalla tulkinnoilla. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2017.) Opinnäytetyöni lopussa tuen johtopäätelmiäni aiemmin esitetyllä tutkimustiedolla.

Narratiivinen tutkimus sopi oman opinnäytetyöni aiheeseen, koska tutkimuksen kohteena olivat henkilöt, joita yhdistivät samankaltaiset kokemukset. Kuitenkin jokaisella henkilöllä on omasta tarinastaan oma henkilökohtainen näkemyksensä. Näistä henkilökohtaisista näkemyksistä ja kokemuksista huolimatta tutkimukseni eteni etsien kertomuksista yhteisiä tekijöitä.

8.4 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta edesauttaa tutkijan kuvaus tutkimuksen toteuttamisen kaikista vaiheista. Tutkimusaineiston tuottamisen olosuhteista ja paikoista on kerrottava totuudenmukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 232–233.) Olen opinnäytetyössäni pyrkinyt avaamaan kaiken tutkimukseni luotettavuuden kannalta oleelliset asiat näkyväksi.

Tutkimuksen tekemisen ensimmäisenä vaiheena aineiston järjestämisessä on tietojen tarkistus. Toiseksi täydennetään tietoja ja kerättyä dokumenttiaineistoa voidaan täydentää haastatteluin. Joskus myös haastateltavaan voidaan ottaa yhteyttä tietojen täsmennykseksi. Lopuksi tulee aineiston järjestäminen tiedon tallentamista ja analyysia varten. (Hirsjärvi ym. 2009, 221–222.)

Lähetin sähköpostin kautta aineiston analyysivaiheessa kahdelle haastattelemalleni henkilölle täydentäviä kysymyksiä varmistaakseni asian ymmärtämisen oikealla tavalla. Lisäkysymykset liittyivät työntekijän rekrytointitilanteessa tapahtuneeseen osaamisen tunnistamiseen. Lisäkysymysten avulla sain varmuuden, että olin ymmärtänyt asian oikealla tavalla.

Koska tutkin opinnäytetyössäni näiden neljän naisen kertomuksia, lähestyin aineistoa narratiivisesta näkökulmasta. Näiden naisten esitiedoista nousseisiin työllistymiseen ja koulutukseen liittyviin haastatteluihin sisältyi vahvasti jokaisen oma ja ainutkertainen tarina. Jokaisen naisen tarina muodosti historiallisen kaaren alkaen maahanmuutosta ja edeten yhteiskuntaan liittymiseen. Esitietolomake auttoi rajaamaan haastattelun aihealueen haastattelutilanteessa hyvin.

Keskustellussa nousi luonnollisesti esille myös muita sopeutumiseen ja koutoutumiseen liittyviä asioita ja haastattelijana halusin antaa tilaa myös kuulemiselle. Haastattelijana koin myös tehtäväni merkityksellisyyden, sillä nämä naiset avautuivat elämänsä kipupisteistäkin yllättävänkin avoimesti. Aineiston kautta saamani tiedot antoivat mahdollisuuden tarkastella tutkielmani henkilöiden kokemuksia laajasti. Yksilöhaastattelut antoivat kattavan kuvan juuri näiden henkilöiden omista kokemuksista ja näkemyksistä.

Avoimia kysymyksiä käyttämällä haastattelemani henkilöillä on ollut mahdollisuus kertoa vastaukset täysin omin sanoin. Avoimilla kysymyksillä ei pääse ohjaamaan vastauksia, vaan haastateltava muodostaa omat näkökulmansa aiheeseen. Avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden sanoa, mitä hänellä on todella mielessään. Avoin kysymys antaa vastaajan ilmaista itseään omin sanoin eikä ehdota vastauksia. (Hirsjärvi ym. 2009, 201.)

Aineistolähtöinen analyysitapa lisäsi tutkimuksen luotettavuutta ja pohdin tutkimuksesta nousseita näkökulmia säännöllisesti yhdessä myös opinnäytetyöni tilaajan Urareitti-hankkeen projektipäällikkönä toimivan Anitta Eskola-Kronqvistin kanssa.

Uskonkin olleeni haastattelijan roolissa luottamusta herättävä haastattelijaj ja kuuntelijaj. Tämän luottamuksellisuuden johdosta uskon myös opinnäytetyöhöni liittyvän aineiston luotettavuuteen ja haastateltavien rehellisyyteen vastauksissaan. Nämä haastattelemani naiset kertoivat tarinaa, jonka pääosassa olivat he itse.

8.5 Raportointi

Toteutin yksilöteemahaastattelut alkuvuodesta 2017 ja kevätlukukauden 2017 käytin aineiston litterointiin, avaamiseen, analysointiin ja raportointiin. Kehitystehtäväni suunniteltu valmistumisaikataulu oli kesäkuussa 2017. Aikataulu kehittämistehtävälle oli realistinen, sillä toteutin tehtävän päivätyöskentelynä opintovapaani aikana ja suunnittelen valmistuvani Hämeen Ammattikorkeakoulun ylemmän ammattikorkeakoulun opinnoista joulukuussa 2017.

Laadullisessa tutkimuksessa kirjoittaminen on tutkimusprosessin tärkein osa ja useimmissa opinnäytetöissä noudatetaan kolmijakoista jäsentelyä.

Lukijaa palvelevassa alkuosa on kirjoitelmaan valmistava osa, johon kuuluvat nimiölehden ja tiivistelmän ohella sisällysluettelo sekä muut mahdolliset selventävät selitykset. Runko-osassa on varsinainen teksti, johon kuuluvat johdanto, ongelman käsittelyosa, sekä tulokset ja niiden tarkastelu. Loppuosaan kuuluvat liitteet ja mahdolliset asia- ja henkilöluettelot. (Hirsjärvi ym. 2009, 249–250.)

Kirjoittamisella on laadullisessa tutkimuksessa merkittävä asema. Tutkija analysoi havaintoaineistoaan temaattisesti ja käsitteellisesti yleisemmiksi merkityksiksi hakemalla selitysmalleja ja kehittämällä teoreettisia näkemyksiä. Kirjoittamalla kokeillen ja arvioiden kirjoitettua haetaan tutkimuksen vakuuttavuutta. (Hirsjärvi ym. 2009, 266.)

Opinnäytetyötäni kirjoittaessa tein litteroiduista haastatteluista aluksi yhteenvetomaisen osuuden. Havaitsin kuitenkin sen liian yleistäväksi ja päädyin kirjoittamaan litteroidut haastattelut neljäksi erilaiseksi tarinaksi. Kirjoittaminen jäsensi omaa ajattelua ja lukemalla omaa tekstiäni tein tutkimustehtävään liittyviä havaintoja. Näistä havainnoista koostuivat johtopäätelmät tutkimuskysymyksiin sekä näkökulmia pohdintaosuuteen.

Tutkimusprosessin ajan tutkijan tulisi kirjata muistiin esimerkiksi aineiston herättämiä ajatuksia, huomioita ja tulkintamahdollisuuksia. Tutkimuspäiväkirja on erinomainen apuväline aineistoa analysoidessa ja niitä voi käyttää myös sellaisenaan osana tutkimusta. Tutkijan on tutkimusprosessin aikana hyödyllistä tarkkailla omaa menettelyään ja pohtia omaa osuuttaan tulkintoihin ja niiden perusteluihin. Tutkimuksen aikana nämä pohdinnat saattavat johtaa muutoksiin menettelyissä. Kirjallista esitystä tuottaessaan tutkija harkitsee, miten työn uskottavuuteen ja yleiseen merkitykseen vaikuttavat seikat esitetään. (Hirsjärvi ym. 2009, 267–268.)

Olen pitänyt opinnäytetyöstäni päiväkirjaa koko matkan ajalta. Oppimispäiväkirjani ensimmäiset sivut käsittelevät opinnäytetyöni ideoita. Oppimispäiväkirjaan on kirjattu myös kaikki opinnäytetyöhön liittyvät palaverit, sähköpostien vaihdot sekä puhelinkeskustelut.

Tätä opinnäytetyöni matkalla kulkenutta oppimiskirjaa olen käyttänyt tukemaan opinnäytetyön raportointiosaa. Oppimispäiväkirjaa tarkastelemalla onkin ollut helppo palata ajassa taaksepäin, johonkin tiettyyn vaiheeseen tarkastelemaan käsiteltyjä asioita.

9 HAASTATTELUISTA TARINOIKSI

Kuvaan tähän haastattelemini neljän naisen tarinat Suomeen muuttamisen järjestyksessä. Olen nostanut haastatteluista esille opinnäytetyöni kannalta merkitykselliset asiat. Joitain asioita olen jättänyt pois henkilöi-

den tunnistamattomuuden varmistamiseksi, esimerkiksi työnantajat, lähtömaat ja asuinpaikkakunnat. Naiset esiintyvät näissä tarinoissa nimettöminä ja heidän ikänsä on reilusti pyöristetty.

Neljän haastattelun jälkeen aloin etsiä litteroidusta materiaaleista syntyneistä tarinoista yhteisiä ja mahdollisesti toistuvia havaintoja. Alustavia ajatuksia nousi jo ennen haastattelua käytyjen puhelinkeskusteluiden perusteella, joita sähköpostitse lähettämäni esitietokysymykset osaltaan tukivat.

9.1 Nainen 55

Nainen 55 on muuttanut Suomeen vuonna 90-luvun alkupuolella silloiseen Neuvostoliittoon kuuluneelta alueelta. Kotimaassaan hän on suorittanut yliopistotutkinnon ja ollut sen jälkeen kotimaassaan myös työelämässä. Opiskelun päättymisen jälkeen Neuvostoliiton aikaan kaikki valmistuneet opiskelijat saivat kolmen vuoden työsopimuksen oppilaitoksen puolesta työpaikkoihin, joihin haettiin nuoria alan ammattilaisia. Nainen 55 oli saanut jo kahden työvuoden jälkeen ylennyksen kotimaassaan vaativampaan työtehtävään.

Nainen 55 muutti Suomeen alun perin avioliiton kautta. Suomeen muuttamisen jälkeen hän sai kaksi lasta ja hänellä oli mahdollisuus olla kotiäitinä muutaman vuoden. Lasten ollessa pieniä hän ei ollut hakeutunut töihin tai koulutukseen, vaan kotiäitiys oli ollut mahdollista työssä käyvän aviopuolison avulla.

Työvoimatoimisto oli lähettänyt Naiselle 55 kaksi työtarjousta 90-luvun loppupuolella. Työtarjoukset eivät kuitenkaan olleet vastanneet Naisen 55 aiempaa koulutusta tai työkokemusta. Työtarjoukset olivat osa-aikatyötä kioskin ja huoltoaseman myyjänä. Nainen 55 ei ollut ottanut näitä työtarjouksia vastaan.

2000-luvun alussa Nainen 55 sai kutsun tulla työvoimatoimiston kautta maahanmuuttajien ammatilliseen koulutukseen valmistavaan koulutukseen. Hänen kohdallaan kokemus tästä palvelusta oli hyvä, sillä kokemuksensa mukaan hänellä ei aiemmin ollut riittävästi rohkeutta kysyä avoimista työ- tai koulutuspaikoista.

Valmentavan koulutuksen pituus on puoli vuotta ja Nainen 55 sai koulutuksen aikana paljon myönteistä kannustusta opettajilta. Maahanmuuttajapainotteinen valmentava koulutus sai jonkin verran myös kritiikkiä. Maahanmuuttajapainotteisella luokalla opiskelevien opiskelijoiden suomen kielen taito oli hyvin eritasoista ja tämä vaikutti ryhmän toimintaan ja opetuksen laatuun.

Valmentavassa koulutuksessa Naisen 55 aiempi osaaminen oli käyty läpi yhdessä koulutuksesta vastaavien opettajien kanssa. Naisen 55 suomen kieltä taitava tuttava oli auttanut diplomiksi kutsumiensa todistusten kääntämisessä, mutta todistuskäännöksiä ei oltu vahvistettu millään taholla virallisesti.

Yhdessä valmentavan koulutuksen opettajien kanssa Nainen 55 oli vertailut aiemmin käännättämiään todistuksia työelämässä vaadittavaan osaamiseen ja he pohtivat vielä puuttuvaa osaamista. Valmentavan koulutuksen jälkeen hän oli päässyt opiskelemaan hoitoalaa peruutuspaikalle, jonka hän suoritti Suomessa kokonaisuudessaan.

Valmentavan koulutuksen ja sen jälkeisen ammatillisen koulutuksen Nainen 55 oli kokenut myönteiseksi. Hän näki koulutuksensa merkityksen myös suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumisen näkökulmasta. Koulutuksen avulla hän pääsi tutustumaan suomalaiseen kulttuuriin ja toimintatapoihin. Myös perheestä irtautuminen koulupäivän ajaksi säännöllisesti tuki tätä integroitumista itsenäisempään elämään.

Nainen 55 opiskeli ammattitutkintoa suomenkielisessä ryhmässä ja sai koulutuksen opettajilta paljon myönteistä palautetta niin opiskelutaidoistaan kuin myös opinnäytetyöstään. Hänen mielestään tämä saattoi johtua siitä, että hän osasi ammatin perusteet niin hyvin jo aiemmin hankitun osaamisensa johdosta.

Nainen 55 on työskennellyt valmistumisestaan lähtien Suomessa opiskelemaan ammatissa. Aiempaa koulutustaan alemmalla tasolla työskentelemiseen hän on jo tottunut, vaikka aluksi työtehtävät olivat tuntuneetkin hieman omien sanojensa mukaan noloilta. Työyhteisöllä on työssä viihtymisessä kuitenkin suuri merkitys ja hän kokee, että häntä arvostetaan työyhteisössään niin osaamisensa takia mutta myös työkaverina.

Se on se palkitsevaa, kun kukaan ei sano, että sä et tiiä, vaan että tosi kiva. Tavallaan tässä työssä, se on vähän...no ei se noloo, mutta tietysti olis rahkeita vähän parempaan. Se mitä haluan sanoa, se mitä oon ollu työporukoissa aika monessa paikassa töissä, kaikki työkaverit osaavat arvostaa mun koulutusta, mun tietoisuutta ja tasoa. Kyllä sain niinku tosi hyviä välejä mun työkavereihin kanssa ja he luottaa ja kunnioittaa.

Nainen, 55

Nainen 55 ei usko enää lähtevänsä opiskelemaan, mutta omasta toiveestaan tapahtunut siirto toiseen työyksikköön lisäsi hänen mielestään työn mielekkyyttä. Työyksikön vaihtamiseen liittyy työtehtävän muuttuminen haastavammaksi ja samalla mielekkäämmäksi. Hän kokeekin, että uudessa työyksikössä aiemmin hankittua osaamistakin pääsee taas enemmän hyödyntämään, vaikka työtehtävä pysyykin samana.

9.2 Nainen 50

Järjestyksessä toisena Suomeen muuttanut Nainen 50 on myös kotoisin entiseen Neuvostoliittoon kuuluneelta alueelta. Yliopistokoulutuksen kotimaassaan suorittanut Nainen 50 on muuttanut Suomeen avioliiton myötä 90-luvun puolessa välissä. Yliopistokoulutuksensa jälkeen hänellä on työkokemusta kotimaassaan opettajana toimimisesta, mutta myös esimies-tehtävistä.

Nainen 50 jäi äkillisesti muuttuneen perhetilanteen johdosta pienen lapsen yksinhuoltajaksi jo vuoden Suomeen muuttamisensa jälkeen. Elämäntilanteen muutos aiheutti hänelle turvattomuutta, sillä hänellä ei ollut Suomessa sukulaisia eikä ystäviä. Hän työllistyi pian catering-alalle ja löysi työn kautta uusia ystäviä. Uusien ystävien avulla myös omaa koulutusta vastaavan työn etsiminen alkoi kiinnostaa koska työkaveri oli ihmetellyt miksi yliopistokoulutuksen käynyt henkilö työskentelee catering-alalla.

Nainen 50 oli käännättänyt ja rinnastanut yliopistotodistuksensa 90-luvun loppupuolella mutta haastattelun aikana hän totesi, etteivät työnantajat olleet huomioineet rekrytointitilanteissa näitä rinnastuspäätöksiä. Koulutuksestaan ja työkokemuksestaan johtuen häntä olisi kiinnostanut työskentely erityisesti peruskoulussa.

Nainen 50 oli etsinyt aiemman koulutuksensa perusteella tehdyillä rinnastuspäätöksillä koulunkäyntiavustajan ja kouluohjaajan töitä ja päässytkin kahteen työhaastatteluun saakka. Haastattelussa tuli kuitenkin ilmi, ettei naisella ollut koulunkäyntiavustajan koulutusta. Vedotessaan opettajakoulutukseensa hänelle todettiin, etteivät opettajat työskentele koulunkäyntiavustajana.

Nainen 50 kertoman mukaan aiemmin hankitun opettajakoulutuksen rinnastamispäätöksistä ei ole ollut mitään hyötyä työmarkkinoilla. Hän kertoiakin kokeneensa, että vain Suomessa hankitulla koulutuksella on ollut merkitystä työpaikan saamisessa.

Nainen 50 oli hakeutunut opiskelemaan koulunkäyntiavustajaksi Suomessa 2000-luvun alkupuolella. Tietoa koulutuksesta hän sai ystävien ja Työ- ja elinkeinotoimiston (TE-toimisto) kautta. Koulunkäyntiavustajan opintojen jälkeen hän ei kuitenkaan onnistunut saamaan kuin lyhytaikaisia töitä ja hänen mielestään lyhyet työsuhteet eivät tuoneet riittävästi turvallisuutta elämään.

Työnantaja ei huomionnut mun (aiempaa) todistusta mitenkään. Koulunkäyntiavustajana huomioitiin vaan mitä koulutusta mulla on täältä Suomesta. Nainen, 50

Nainen 50 on käynyt työvoimatoimiston kautta iltaopintoina useita työllistymiseen liittyviä kursseja lyhyiden työsuhteidensa ohella. Hän on opiskellut Suomeen muuttamisensa jälkeen useita eri ammatillisia lisä- ja täydennyskoulutuksia, mutta varsinainen vakinaiseen työllistymiseen johtanut koulutus oli lopulta lähihoitajan ammattiopinnot. Nainen 50 valmistui lähihoitajaksi 2010-luvun puolivälissä ja opiskeli lisäksi vielä toisen lähihoitajakoulutukseen liittyvän osaamisalakoulutuksen seuraavana vuonna. Nyt nainen työskentelee vakituudessa toimessa hoiva- ja hoitoalalla.

Naisella 50 on haastattelemistani henkilöistä ylivoimaisesti eniten Suomessa hankittua koulutusta. Lähettämänsä ansioluettelon mukaan, hän on opiskellut käytännössä lähes koko Suomessa asumisensa ajan monenlaisia sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan opintoja.

Opiskelun motivaationa ja päätavoitteena on ollut erityisesti vakituisen työpaikan saaminen. Aiempaa ulkomailla hankittua koulutusta ei ole opiskelussa huomioitu, mutta Suomessa hankittua osaamista on hyväksi luettu seuraavissakin opinnoissa. Hänen mukaansa suomen kielen taidolla on suuri merkitys työllistymisessä. Jokaisella koulutuksella onkin ollut merkitystä vähintään kielitaidon karttumisessa.

Mikä tahansa koulutus auttaa oppia kieltä ja toivoisin enemmänkin kielen opintoja. Ilman kieltä me emme pärjää, ensin pitää järjestää kielikoulutusta ja sitten kaikki muut. Pitää puhua ihan oikeesti suomea varsinkin, jos lasten kanssa toimitaan.

Nainen, 50

Naisella 50 oli vahva mielipide siihen, että ilman suomalaista koulutusta on mahdotonta saada työtä Suomesta. Hän harmittelee sitä, ettei lähtenyt suoraan lähihoitajakoulutukseen Suomeen tullessaan vaan opiskeli koulunkäyntiavustajan opintoja, joilla ei ollut mahdollista työllistyä vakituisesti.

Nainen 50 olisi toivonut työllistymismahdollisuuksista luotettavaa tietoa heti maahan muuttamisensa alkuvaiheessa. Hän epäileekin, että ilman suomalaista koulutusta hän työskentelisi edelleen catering-alalla. Nainen 50 on neuvonut myös myöhemmin maahan muuttaneita ulkomaalaistaustaisia ystäviään hakeutumaan suoraan lähihoitajaopintoihin työllistymisen varmistukseksi. Koulutukseen ja työllistymiseen liittyvistä asioista on keskusteltu yhdessä samassa tilanteessa olevien ystävien kanssa.

Nainen 50 on kokenut hyvän työyhteisön merkityksen tärkeäksi työssä jakamisen kannalta ja hän kertoo jaksavansa vuorotyössään sen johdosta paremmin. Hän kertoo olevansa työpaikkansa ainoa ulkomaalaistaustainen ja myös vanhin työntekijä, mutta nuoret työkaverit ovat ottaneet hänet ilman ennakkoluuloja työyhteisön jäseneksi.

Suomessa jatkuvaan opiskelemaan tottunut Nainen 50 ei pidä mahdottomana, etteikö vielä joskus lähtisi opiskelemaan jotain. Kuitenkin hän ajattelee vuorotyön ja opiskelun yhdistämisen olevan tällä hetkellä melko vaikeaa.

9.3 Nainen 40

Nainen 40 on muuttanut Suomeen avioliiton myötä 2000-luvun alkupuolella. Hänellä oli maahan muuttaessaan kaksoistutkinto yliopistosta ja kolmen vuoden työkokemus kotimaastaan koulutustaan vastaavalta alalta.

Nainen 40 on haastattelemistani henkilöistä ainoa, joka työskentelee tällä hetkellä monien mutkien kautta aiempaa koulutustaan vastaavassa tehtävässä. Työllistyminen koulutusta vastaavaan tehtävään on kuitenkin vaatinut työskentelyä aluksi koulutusta alemmassa tehtävässä ja sen lisäksi ammatillista lisäkoulutusta Suomessa.

Suomeen muuttaessaan Naisella 40 oli aviopuolionsa kanssa alle kouluikäinen lapsi. TE-toimisto lähetti hänet työharjoitteluun pienestä lapsesta huolimatta heti Suomeen muuttamisensa jälkeen. Hän oli kokenut lapsen päivähoidon järjestämisen ongelmalliseksi mutta lapselle järjestyi hoitopaikka työharjoittelun alkamisen ajaksi puolison vanhemmilta.

Työharjoittelupaikkansa valintaan hänellä oli mahdollista vaikuttaa kuitenkin itse. Nainen 40 valitsi asuinpaikkaansa lähellä olevan päiväkodin työharjoittelupaikakseen ja ensimmäisen tiedustelun jälkeen hänet otettiin työharjoitteluun vastaan. Omatoiminen Nainen 40 oli kertomansa mukaan vain kävellyt työpaikan ovesta sisälle ja kysynyt otetaanko työpaikalle harjoittelijoita.

Työharjoittelupaikan avulla Nainen 40 työllistyi pian taitavana työharjoittelijana päiväkodin erityisavustajaksi. Tämän työpaikan avulla hän kertoi tutustuneensa suomalaiseen päivähoitoon ja omaa aiemmin hankittua osaamista oli mahdollista käyttää erityisavustajan työssä monipuolisesti.

Nainen 40 oli käännättänyt todistuksensa Suomeksi ja lähettänyt ne Opetushallitukselle rinnastuspäätöstä varten. Rinnastuspäätösprosessi oli kuitenkin jäänyt taka-alalle perhetilanteen muuttuessa, kun perheeseen syntyi toinen lapsi.

Hoitovapaansa loppupuolella lähikunnassa oli tullut avoimeksi Naisen 40 aiempaa koulutusta vastaava työtehtävä ja silloin hän oli muistanut Opetushallituksessa kesken jääneet rinnastuspäätökset. Haastattelussani tuli kuitenkin esille, että hänen todistuskäännöksensä olivat unohtuneet Opetushallitukseen neljäksi vuodeksi ja hän joutuikin tekemään melkoisen työn, että rinnastuspäätöstä varten neljä vuotta aiemmin lähetetyt todistukset

set löytyivät. Hän oli kokenut tilanteen turhauttavana, sillä avoimeksi tulleen työpaikan hakuaika ehti umpeutua rinnastuspäätösten viipymisen selvittelyn takia.

Joo, kesti vaan niitten päätösten saaminen silloin neljä vuotta, kun lähetin opetushallitukselle ne paperit. Sit tuli (työ)paikka auki ja sit mä rupesin perään soitteleen ja sit ne tuli ne päätökset ja aattelin että hitsi kun olis heti tullu. Mut neljä vuotta. Tuli sellanen fiilis, ettei ketään kiinnosta. Nainen, 40.

Opetushallitus oli rinnastuspäätöksessä määritellyt Naiselle 40 täydennettävää koulutusta muutaman varhaiskasvatuksen kurssin verran. Opiskeluun motivoivana asiana hän mainitsi kyllästymisen työskentelemään omaa koulutustaan alemmassa työtehtävässä.

Nainen 40 tiedosti, että oma aiempi koulutus ja ammattitaito riittäisivät vaativampaankin varhaiskasvatuksen työtehtävään. Hän oli kokenut, että joka tapauksessa teki koulutustaan vastaavaa työtä, mutta alemmalla palkalla avustavassa tehtävässä. Aiempaa koulutustaan vastaavassa tehtävässä myös palkkaus muuttuisi vastaamaan osaamista. Hänen perhetilanteensa oli omien lasten kasvaessa muuttunut myös opiskelulle otollisemmaksi.

Jotain muutosta piti saada. Tuntui että oma kapasiteetti riittäis muuhun, kun keinussa vauhdin antamiseen. Tavallaan kypsyin siihen, kun näin mitä ongelmia (lapsi)ryhmässä oli ja avustajana ei kauheesti voi vaikuttaa. Toki jossain ryhmässä hirveesti haluttiin hyödyntää, mut sit tuli se, että hitsi, mähän haluan rahaakin siitä työstä. Nainen, 40

Nainen 40 lähti opiskelemaan yliopistoon Opetushallituksen ehdollisen rinnastuspäätöksen edellyttämiä täydennettäviä opintoja. Hän on kokenut täydenniskoulutuksen pääasiassa mielekkääksi, vaikka päällekkäisyyksiäkin on ollut. Opinnot ovat antaneet hänelle itsevarmuutta ja vahvistusta siihen, että oma ammatillinen osaaminen on vahva.

Nainen 40 kokee, että myös koulussa opettajat ovat arvostaneet hänen aiempaa osaamista ja hän onkin saanut käyttää osaamistaan myös opiskelukavereiden ohjaamiseen käytännön esimerkkien avulla. Hän kuitenkin toivoo, että olisi itse voinut enemmän vaikuttaa kurssien valintaan. Toisinaan hän kokee opiskelun turhauttavaksi, jos opetettava asia on tuttua.

Joka paikassa puhutaan resursseista, niin onks tää nyt oikeesti resurssien kohdentamista oikein, että mä oon kokenut, että nyt käyn ne (opinnot) eniten ehkä paperin takia.

Nainen, 40

Naisen 40 työnantaja on kuitenkin tarttunut tilaisuuteen ja palkannut hänet aiempaa koulutustaan vastaavaan työtehtävään jo täydentävien opintojen aikana. Työnantajan kunnassa on monien muiden kuntien tavoin työvoimapulaa pätevistä varhaiskasvatuksen erityistyöntekijöistä.

Nyt opintojensa ollessa loppusuoralla Nainen 40 toivookin saavansa jatkaa edelleen nykyisessä työpaikassaan. Tulevaisuudessa hän toivoo saavansa kehittää omaa ammatillista osaamistaan edelleen.

9.4 Nainen 30

Haastattelemistani henkilöistä viimeiseksi Suomeen muuttanut Nainen 30 on opiskellut kotimaassaan yliopistotutkinnon lisäksi erillisiä yliopiston perusopintoja täydennyskoulutuksena. Kotimaassaan kertynyttä työkokemusta omalta alaltaan on useita vuosia. Tutkintojen tunnistamisen prosessia varten hän on löytänyt ohjeita itsenäisesti Opetushallituksen verkkosivuilta.

Suomeen muuttamisensa jälkeen todistusten käännettäminen ja tutkintojen rinnastaminen on tullut maksamaan useita satoja euroja, mitä Nainen 30 pitää kalliina. Jokainen rinnastettu tutkinto on maksanut erikseen ja hänellä on ollut kolme tutkintoa Opetushallituksessa rinnastettavana.

Rinnastuspäätösten saaminen Opetushallitukselta kesti Naisella 30 kokemuksen mukaan useita kuukausia. Opetushallituksen rinnastuspäätöksen mukaan Nainen on pätevä työskentelemään lastentarhanopettajan tehtävissä Suomessa, mutta maisterin pätevyys vaatii edelleen täydennettäviä opintoja.

Niin kuin opinnäytetyöhöni haastattelemani muutkin naiset, myös Nainen 30 on muuttanut Suomeen avioliiton kautta. Kaksi ensimmäistä vuotta hän oli kotona oman lapsensa kanssa ja 2010-luvun puolivälissä hän ilmoittautui työttömäksi työnhakijaksi työvoimatoimistoon. Samoihin aikoihin hän aloitti puolen vuoden työharjoittelun päiväkodissa.

Nainen 30 oli pitänyt työharjoittelupaikastaan ja haastatteluhetkellä hänellä oli mukavia työllistymiseen liittyviä uutisia. Työharjoittelupaikkaan oli tullut avoimeksi lastenhoitajan sijaisuus ja hän oli juuri kuullut tulleensa valituksi monesta hakijasta. Hän uskoo, että työharjoittelulla oli merkitystä työpaikan saamisessa ja työharjoittelupaikan työkavereilta oli tullut hyvää palautetta.

Uskon että sen takia sain sen paikan, kun olin siellä harjoittelussa ja tiimi oli niin hyvä ja sopeuduin sinne hyvin. Ne ihmiset jotka oli siellä, uskon että ne suositteli mua. Nainen, 30.

Lastenhoitajan sijaisuudesta Nainen 30 toivoo saavansa lisää työkokemusta suomalaisesta varhaiskasvatuksesta. Kuitenkin lähitulevaisuuden

tavoitteena on työllistyä koulutusta vastaaviin tehtäviin lastentarhanopettajaksi. Koulutussuunnitelmat hänellä ovat meneillään jo käytännön tasolla ja tarkoituksena on täydentää maisterin opinnot Opetushallituksen rinnastuspäätösten mukaisesti vastaamaan suomalaisia vaatimuksia.

Nainen 30 on asunut Suomessa vasta muutaman vuoden ja suomen kielen taitoa tarvitaan työn lisäksi myös opiskelussa. Nainen 30 kertoi, kuinka hänellä oli suhteellisen helppoa oppia suomen kielen puhuminen, mutta haasteellista edelleen on suomen kielen lukeminen ja kirjoittaminen.

Lastentarhanopettajan tehtäviä haen ehkä sitten myöhemmin, tai sitten teen sen maisterin paperin ja haen kouluun. Nyt meen TE-toimiston kautta Kielestä Kiinni- koulutukseen epäpäteville opettajille. Menen sinne ja kysyn sieltä mitä mun pitää vielä tehdä, monta pistettä ja mitä ainetta? Mutta uskon että kaksi vuotta joudun silti vielä opiskeleen, että saan sen maisterin paperin. Nainen, 30

Ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä saattaa olla maahan muuttamisen jälkeen omia verkostoja vain vähän. Usein ulkomaalaistaustaisten henkilöiden verkostot koostuvatkin työn ja opiskelun kautta saaduista ystävistä.

Oma aviomies on kannustanut Naisen 30 siirtymistä työelämään ja alkavaan opiskeluun. Lasten kasvamisen myötä tilanne helpottanut, mutta ihan arkipäiväiset asiat saattavat olla haasteellisia, kun kaikki sukulaiset asuvat Naisen 30 kotimaassa.

Naisen 30 alkavaa opiskelua varjostaa monille suomalaisillekin perheille tutut ongelmat arjen sujumisesta perheen äidin siirtyessä kodin ulkopuolelle. Aviopuolison työn luonteen vuoksi pelkästään lasten kuljettaminen päivähoitoon saattaa olla haasteellista. Hän toivoo kuitenkin suorittavansa kaikki tarpeelliset opinnot seuraavien kahden vuoden aikana.

10 TUTKIMUSTULOKSIA

Opinnäytetyöni tutkimustehtävänä on tarkastella korkeasti koulutetun ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kokemuksia osaamisen tunnistamisesta ja koulutuksen merkityksestä työllistymiseen Suomessa.

Tulosluvun ensimmäisessä alaluvussa vastaan siihen, miten korkeasti koulutetun ulkomaalaistaustaisen henkilön osaaminen on tunnistettu työelämässä. Toisessa alaluvussa avaan niitä tekijöitä, mitkä ovat vaikuttaneet korkeasti koulutetun ulkomaalaistaustaisen henkilön hakeutumiseen täydennyskoulutukseen Suomessa. Viimeinen kappale käsittelee sitä, onko Suomessa hankittu täydennyskoulutus parantanut haastattelemieni henkilöiden työllistymistä.

Opinnäytetyöni aineistosta nousi esiin osaamisen tunnistamisen kaksi erilaista reittiä; osaamisen virallinen tunnistaminen ja tunnistaminen Opetushallituksen kautta sekä osaamisen epävirallinen tunnistaminen (kuva1).

Johtopäätelmissäni nostan tutkimustehtävääni tukemaan haastatteluaineistosta esille erityisesti niitä yhteisiä tekijöitä, joilla on ollut haastattelemieni henkilöiden työllistymistä edistäviä vaikutuksia. Haastatteluista tulleen aineiston lisäksi tarkastelen aihetta ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työllistymiseen liittyvän muun tutkimusmateriaalin valossa. Tavoitteenani on tarkastella aineistoani sen laajemmassa merkityksessä.

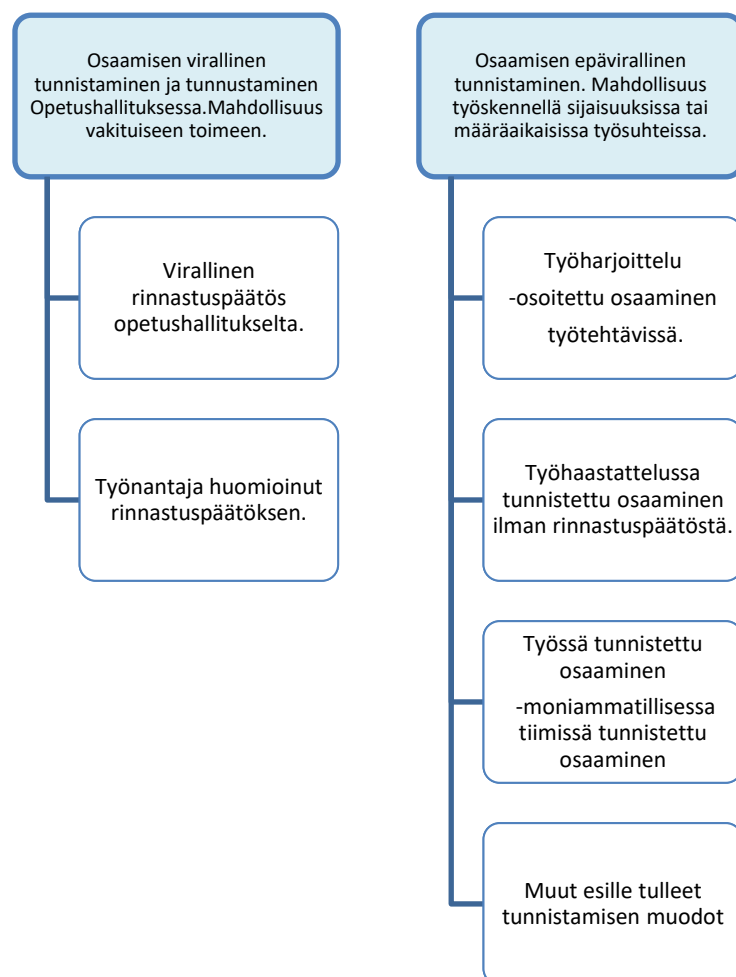
Haastatteluista saatu tieto on kokemuseräistä ajoittuen noin kahdenkymmenen vuoden ajanjaksolle. Kaikki haastattelemanani henkilöt olivat tulleet Suomeen avioliiton kautta ja olivat haastatteluhetkellä Suomen kansalaisia. Haastattelut on analysoitu teemoittelemalla kertomukset ja olen poiminut erityisesti ne asiat, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiin.

Opinnäytetyöhöni haastateltujen neljän naisen tarinoista nousi tutkimustehtävän rinnalle useita aiheeseen välillisesti liittyviä tekijöitä. Aineistosta esille tulleita ja tutkimustehtävää tukevia yhteisiä tekijöitä ovat muun muassa perheen merkitys, kielitaidon merkitys, päättäväisyys ja motivaatio, opiskelu, työllistyminen sekä oman työn arvostus. Nämä yhteiset tekijät kulkevat tutkimustehtävän rinnalla vahvistaen johtopäätelmiäni.

10.1 Miten korkeasti koulutetun ulkomaalaistaustaisen henkilön osaaminen on tunnistettu työelämässä?

Haastatteluista syntyneitä kertomuksia tarkkailemalla tein havaintoja, että osaamisen tunnistaminen oli jakaantunut karkeasti kahteen kategoriaan: osaamisen viralliseen tunnistamiseen ja tunnustamiseen sekä osaamisen epäviralliseen tunnistamiseen. Molemmilla tunnistamisen muodoilla on merkitystä niin työllistymiseen kuin henkilön oman ammattiosaamisen arvostuksen kehittymiseenkin.

Olen poiminut kertomuksista esille tulleet selkeät osaamisen tunnistamiseen liittyvät seikat kaavioksi. Kaavion avulla tulee näkyväksi, että ulkomaalaistaustaisen henkilön ammatillisen osaamisen tunnistamisen kohtia on työllistymisen matkalla monenlaisia. Kaaviossa yhdistyy neljän kertomuksen osaamisen tunnistamisen kokemukset yhteiseksi kuvioksi.

Kuva 2. Opinnäytetyössä esille tulleet aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen viralliset ja epäviralliset muodot.

10.1.1 Osaamisen virallisen tunnistaminen ja tunnustaminen kokemuksia

Tutkintojen tunnistamisen prosessi oli opinnäytetyöhöni osallistuneille henkilöille ollut maahan muuttamisen jälkeen kohtalaisen selkeää. Koska maahan muuttamisen ajankohtien väli haastattelemani henkilöillä oli yli 20 vuotta, niin käytänteissäkin oli luonnollisesti muutoksia. Aiemmin maahan tulleet olivat saaneet ohjausta tutkintojen tunnistamisen prosessiin työ- ja elinkeinotoimistolta ja 2000-luvun puolella maahan tulleet henkilöt olivat saaneet tietoa Opetushallituksen verkkosivuilta.

Korkeasti koulutetun ulkomaalaistaustaisen henkilön osaaminen on tunnustettu ja tunnustettu Opetushallituksessa kolmesta tapauksesta neljästä opinnäytetyöhöni osallistuneista henkilöistä. Opetushallitus teki rinnastuspäätöksen kahdessa tapauksessa ilman ehtoja ja kolmannen henkilön kohdalla rinnastuspäätös vaati 30 opintopisteen täydennyskoulutuksen.

Ehdollisena rinnastuspäätöksen saanut henkilö työllistyi rinnastuspäätöksen jälkeen ainoana henkilönä koulutustaan vastaavaan tehtävään. Henkilön oman kokemuksen mukaan työnantajat eivät olleet uskaltaneet palkata häntä aiemmin ulkomailla suoritettuja opintoja vastaaviin tehtäviin vedoten suomalaisen koulutuksen puuttumiseen. Osaaminen oli kuitenkin työpaikalla tunnustettu ja henkilö työllistyi osaamistaan vastaavaan tehtävään jo täydennyskoulutuksensa aikana.

Opetushallituksen rinnastuspäätöksellä yksikään haastattelemani henkilö ei ollut työllistynyt suoraan varhaiskasvatuksen palkkatyöhön, vaan työllistyminen oli vaatinut myös osaamisen epävirallisen tunnistamisen menetelmiä.

10.1.2 Kokemuksia aiemmin hankitun osaamisen epävirallisesta tunnistamisesta

Opinnäytetyöhöni haastattelemani henkilöiden kertomuksissa esiintyi aiemmin hankitun osaamisen epävirallista tunnistamista huomattavasti virallista tunnistamista enemmän. Epävirallinen tunnistaminen on ollut merkityksellisessä osassa näiden henkilöiden työllistymisessä.

Välttämättä haastattelemani henkilöt eivät ole itse tiedostaneet, kuinka merkittävässä asemassa osaamisen epävirallinen tunnistaminen on työllistymisen kannalta ollut. Osaamisen tunnistaminen tuli esille epäsuorasti useissa asiayhteyksissä, mutta asian liittäminen varsinaiseen ammatti-osaamisen tunnistamiseen oli jäänyt tiedostamatta. Epävirallinen aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen vaikutti selkeästi tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden välittömään työllistymiseen.

Työharjoittelu oli merkittävin esille tullut epävirallisen osaamisen tunnistamisen menetelmä. Työharjoittelun kautta opinnäytetyöhöni osallistuneet henkilöt näyttivät osaamisensa työpaikalla ja työharjoittelu johti en-

nen pitkää työllistymiseen esimerkiksi samalla työnantajalla avoimiksi tulleisiin sijaisuuksiin. Sijaisuuteen oli helppo palkata työpaikalla jo tutuksi tullut ja ammattitaitonsa näyttänyt henkilö.

Aiemmin hankitun osaamisen epävirallinen tunnistaminen oli tapahtunut luontevasti työharjoittelun avulla. Neljästä haastattelemastani henkilöstä kolme oli työllistynyt työharjoittelupaikkaansa. Työharjoittelun kautta henkilöillä oli ollut näyttää aiemmin hankittu osaamisensa käytännössä ja sopivan tehtävän tultua avoimeksi oli osaamisensa näyttänyt henkilö saanut työpaikan. Aiemmin hankitun ammattiosaamisen rinnalla työharjoittelun kautta luotiin suhteita työyhteisöön omien sosiaalisten taitojen avulla.

Lastentarhanopettajan tehtäviin rinnastuspäätöksen saanut henkilö ei luottanut omaan osaamiseensa rinnastuspäätöksestä ja kotimaassa kertyneestä työkokemuksesta huolimatta. Tämä henkilö laittoi työhakemuksen työharjoittelupaikassaan avoimeksi tulleeseen rinnastuspäätöstään alempaan lähihoitajan tehtävään. Rinnastuspäätöksensä ohella henkilö oli työharjoittelunsa avulla näyttänyt osaamisensa ja hänet valittiin avoinna olleeseen sijaisuuteen.

Haastattelussa kysyin tältä henkilöltä, mikä oli ollut hänelle lastentarhanopettajan tehtäviin hakeutumisen esteenä pätevydestä huolimatta. Henkilö epäili oman kielitaitonsa riittävyttä työssä vaadittavien dokumenttien laatimiseen. Lisäksi henkilö epäili, ettei lastentarhanopettajan tehtäviä alueella ole avoimena. Positiivinen kokemus lähihoitajaksi työllistymisestä vaikutti siihen, että henkilö ajatteli hakeutuvansa myös ammattiaan vastaaviin tehtäviin. Työkokemus suomalaisesta varhaiskasvatuksesta kertyi työharjoittelun jälkeen myös lähihoitajan tehtävässä.

Työhaastattelu toimii myös epävirallisena aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen menetelmänä silloin, kun rinnastuspäätöstä ei ole voitu tehdä tai rinnastuspäätös on täydennettävä täydennyskoulutuksella. Työnantajalta saattaa puuttua myös osaamista Opetushallituksen rinnastuspäätösten tulkinnessa ja osaaminen saattaa jäädä tunnistamatta.

Kun kyseessä on määräaikainen tehtävä esimerkiksi sijaisuus, voidaan tehtävään palkata ammatillisesti pätevien hakijoiden puuttuessa myös epäpätevä henkilö. Yhdessä tapauksessa työnantaja oli työhaastattelutilanteessa todistuskäännösten ohella tunnistanut ulkomaalaistaustaisen henkilön osaamisen työhaastattelussa.

Työhaastattelussa oli noussut henkilön aiemmin hankitun osaamisen ohella esille vuosien työkokemus kotimaassaan ja hyvä suomen kielen taito. Määräaikaisissa työtehtävissä on yleisesti käytössä myös sopimuksen mukainen koeaika, jonka johdosta työtehtävässä on molemminpuolinen vetäytymisen mahdollisuus.

Epävirallista osaamisen tunnistamista oli tapahtunut myös työllistymisen jälkeen. Kaikissa haastatteluissa tuli esille työpaikalla tunnistetun osaamisen merkitys työyhteisössä. Korkeasti koulutettu ulkomaalaistaustainen henkilö oli tunnustettu työyhteisössä taitavaksi ja luotettavaksi työntekijäksi. Haastattelemani henkilöt kertoivat työpaikallaan saamasta arvostuksesta ja sitä kautta työntekijän vahvuudet olivat päässeet käyttöön.

Ulkomaalaistaustainen henkilö saattaa näyttää toteen aiempaa osaamistaan myös koulutustaan alemmissa työtehtävissä silloin, kun työn suorittamisessa ilmenee erityistä ammatillista osaamista. Osaaminen tunnustetaan usein työtiimin tai esimerkiksi erityistyöntekijän kiinnittäessä huomiota varsinaiseen työtehtävään liittymättömällä muulla osaamisella. Tämän kaltaista erityisosaamista voi nousta esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityispedagogisena osaamisena moniammatillisessa yhteistyössä. Tämänkaltaisen osaamisen tunnistaminen saattaa vaikuttaa työn sisältöön ja perustehtävään, vaikka työsuhteen luonteeseen sillä ei sillä hetkellä olisikaan vaikutusta.

Työskennellessään useita vuosia aiempaa koulutustaan alemmassa erityisavustajan tehtävässä yhden opinnäytetyöhöni haastatteleman henkilön huomattava erityispedagoginen osaaminen oli tullut tunnetuksi laajemmalla alueella. Erityisavustajalle oli tilausta useaan varhaiskasvatussyksikköön erityisosaamisensa johdosta.

Osaaminen oli tunnistettu moniammatillisessa verkostotyössä ja henkilö teki erityisavustajan tehtävästä huolimatta yhteistyötä myös erityisasiantuntijoiden kanssa. Epävirallisesti tunnistetusta osaamisestaan huolimatta henkilö ei työllistynyt osaamistaan vastaavaan tehtävään, koska virallinen osaamisen tunnistaminen oli tekemättä. Erityisasiantuntijan tehtävään saatettiin palkata määrääjäksi pelkän lastentarhanopettajan tutkinnon suorittanut henkilö, koska päteviä hakijoita ei ollut.

Työtiimissä työkavereilta työn kautta saatu osaamisen tunnistaminen oli luettavissa kertomuksista niin sanotusti rivien väleistä. Taitavaa työkaveria arvostettiin tämän ammattiosaamisen kautta. Haastattelemani henkilöt kuvasivatkin työkavereiltaan samaansa tunnustusta muun muassa kunnioittamisena, arvostamisena ja luottamisena työn tekemiseen.

Korkeasti koulutetut työntekijät ovat taitavia ja pidettyjä työntekijöitä työyhteisössään. Tämä on ymmärrettävä siten, että työtehtävän vaatimaa osaamista laajempi osaaminen auttaa työn suoriutumisesta paremmin. Osaamisen tunnistamisella on selkeä yhteys työllistymiseen mutta osaa-miskapasiteetin hukkaaminen on yhtä selkeää. Korkeasti koulutettu ulkomaalaistaustainen henkilö saa helpommin työpaikan omaa osaamistaan alemmalta tasolta.

Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työmarkkinoille sijoittumista ei tulisi tarpeettomasti hankaloittaa suomen kielen taidon tai tutkintojen rinnastamisen suhteen. Kielitaidon ja tutkintojen rinnastaminen ei saa olla liian tiukkaa ja koulutetulla ulkomaalaistaustaisella henkilöllä tulee olla mahdollisuus täydentää tutkintoaan osaamisen selvittämisen jälkeen. Erityisesti hoitoalalla tapahtuu ammatillisten resurssien tuhlausta. Välittömästi maahan tulon jälkeen ulkomaalaistaustaisten henkilöiden pitäisikin omien voimavarojensa puitteissa päästä motivoivaan ja tehokkaaseen kielikoulutukseen, jossa opetus voi edetä loogisesti tasolta toiselle. (Sjöblom-Immala 2012, 107-108.)

10.2 Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet korkeasti koulutetun ulkomaalaistaustaisen henkilön hakeutumiseen koulutukseen Suomessa?

Tutkimustehtävässäni halusin selvittää niitä tekijöitä, jotka olivat saaneet nämä naiset lähtemään opiskelemaan yhä uudelleen. Yhtä selkeää vastausta tähän kysymykseen ei ollut, vaan koulutukseen hakeutumiseen vaikuttivat useat seikat.

Opinnäytetyöhöni haastattelemissa henkilöillä oli suoritettu aiemmin hankitun osaamisensa ohella runsaasti eriasteisia opintoja Suomeen muuttamisen jälkeen. Haastattelemini henkilöiden Suomeen muuttamisen jälkeiset opinnot oli toteutettu useissa tapauksissa monimuoto-opintoina työn ohella.

Haastatteluissa nousi jo alkuvaiheessa yhteisenä keskeisenä tekijänä työelämämyönteisyys ja vahva halu työllistyä aiempaa osaamista vastaavalle alalle. Tärkeimpänä työllistymistä edistävänä asiana koettiin kielitaidon ohella kuitenkin Suomessa hankittu koulutus. Työllistymistä pidettiin tärkeimpänä keinona varmistaa perheen toimeentulo.

10.2.1 Perheen merkitys

Kaikilla neljällä naisella oli Suomeen muuttaessaan tai maahan tulemisen alkuvaiheessa aviomiehen lisäksi myös pieniä lapsia. Kotiäitiys kesti enimmilläänkin maahan muuttamisen jälkeen vain muutaman vuoden.

TE-toimistolla oli aktiivinen rooli maahan muuttamisen jälkeen. TE-toimiston kautta ohjattiin työharjoitteluun, kielikoulutukseen tai valmentavaan koulutukseen, joka sisälsi myös kielen opintoja. Ainoastaan yhdessä haastattelussa tuli esille, että henkilöllä olisi ollut mahdollisuus olla vielä puoli vuotta hoitovapaalla, jos olisi tästä mahdollisuudesta tiennyt.

Ulkomaalaistaustaiset henkilöt saattavatkin kokea, että TE-toimiston antamat vaihtoehdot ovat perhetilanteet ohittavia velvollisuuksia. Perhesyyt olivat kuitenkin yksi opiskeluun kannustavista tekijöistä. Ulkomaalaistaus-

taisilla henkilöillä on samanlaisia elämäntilanteita ja tarpeita kuin kantaväestölläkin. Työstä tullutta palkkaa tarvitaan päivittäisen elannon lisäksi esimerkiksi asuntolainaan.

10.2.2 Päätäväisyys

Tehdessäni opinnäytetyöni henkilöhaastatteluja huomio kiinnittyi jo alkuvaiheessa siihen päätäväisyyteen, mikä näistä naisista tuli esille. Päätäväisyydellä oli suuri merkitys siihen omatoimisuuteen, mitä kaikki haastattelemani henkilöt toteuttivat matkallaan kohti työllistymistä.

Omatoimisuutta osoitettiin muun muassa sillä, että työ- ja elinkeinotoimiston ohjaamalle työharjoittelulle lähdettiin välittömästi. Myös harjoittelupaikan hankkiminen oli päätäväistä ja harjoittelupaikka valittiinkin läheltä omaa asuinpaikkaa. Yksi haastattelemani henkilö kertoi vain yksinkertaisesti menneensä sopivana pitämänsä päiväkodin ovesta sisään kysymään harjoittelupaikkaa itselleen. Harjoittelupaikan kyseinen henkilö olikin sitten samasta paikasta saanut.

Työ- ja elinkeinotoimiston valmentaviin- ja kielikoulutuksiin haastattelemani henkilöt olivat lähteneet mielellään. Työ- ja elinkeinotoimiston tarjoamat vaihtoehdot koettiin mahdollisuuksina ja näistä vaihtoehdoista haastattelemani naiset toivat esille ainoastaan myönteisiä puolia.

Yksi haastattelemani henkilö oli kokenut valmentavan koulutuksen ensimmäiseksi reitiksi kodin ulkopuolelle. Sama henkilö oli kokenut, että valmentavan koulutuksen kautta alkoi varsinainen integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Esimerkiksi valmentavan koulutuksen liikuntakurssit koettiin tutustumisena suomalaiseen liikuntakulttuuriin. Sjöblom-Immala (2012) toteaa että työharjoittelumahdollisuudet toteuttavat ulkomaalaistaustaisen henkilön yhteiskuntaan integroitumisen näkökulman mielekkäällä tavalla.

Yksi haastattelemani henkilö oli jäänyt jo vuoden Suomeen muuttamisensa jälkeen yksinhuoltajaksi. Päätäväisyyttä ja rohkeuttakin osoitti uudessa maassa töihin hakeutuminen vastoin käymisestä huolimatta. Tämä henkilö oli kokenut aluksi yksinäisyyttä ja turvattomuuttakin, mutta päästessään töihin hän oli saanut luotua ystäväverkostoa nopeasti.

Työllistyminen ensimmäiseen työpaikkaan Suomessa oli tapahtunut jo aiemmin opinnäytetyössäni mainitun niin sanotun sisääntuloammatin kautta. Tämä henkilö olikin hakeutunut ravintola-alan töihin ansaitakseen elantonsa itse.

Kyseisen henkilön päätäväisyydestä kertoo sekin, että hänellä oli haastattelemistani henkilöistä eniten Suomessa hankittua koulutusta. Kaikkien Suomessa käytyjen opintojen päämääränä oli työllistyminen vakituisen

työpaikkaan. Vakituinen työpaikka koettiin eniten turvaa tuovaksi asiaksi elämässä.

Kaksi haastattelemaani henkilöä opiskelivat edelleen haastatteluhetkellä työn ohella. Monimuoto-opiskelun ja perhe-elämän yhdistäminen on usein haasteellista kantasuomalaisellekin ja näiden naisten opiskelu tapahtui lisäksi toisella paikkakunnalla.

Opintojen takia toiselle paikkakunnalle kulkeminen vaati järjestelyjä perhetilanteiden takia ja esimerkiksi lasten päivähoito vaati aina ylimääräistä järjestelyä. Aviopuolisoiden puolelta oli kuitenkin käytettävissä esimerkiksi isovanhempia lasten hoidon järjestämiseksi. Mattila & Björklund (2013, 75-77.) toteavat tutkimuksessaan, että kokemukset koulutuksesta työn ohella on koettu raskaaksi ja opiskeluaika on saattanut venyä vuosiksi.

Haastatteluhetkellä kaikkien neljän naisen aiemmin hankitun osaamiseen liittyvät tutkintojen rinnastamisprosessit olivat jo suoritettu päätökseen. Kaksi haastateltavistani oli kouluttautunut kokonaan uudestaan Suomessa ja kahdella oli menossa rinnastuspäätösten mukaiset täydentävät opinnot.

Aiemmin opinnäytetyössäni olen kuvannut aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen reittiä kohti työelämää, mutta eteen saattaa tulla yksittäisiä lisäselvitystä vaativia tilanteita. Tällaisia tilanteita olivat haastattelemani henkilötkin kohdanneet.

Lisäselvitystä vaativista tilanteista selviäminen vaatii henkilöiltä omatoimisuutta ja päättäväisyyttä asioiden eteenpäin saamiseksi. Haastattelemini henkilöiden päättäväisyydestä kertoo myös se, että asioiden eteenpäin viemiseen osattiin pyytää myös apua.

10.2.3 Ammatilliset kehittymistarpeet

Selkein yksittäinen opiskelemaan innostava tekijä oli tahto päästä aiempaa koulutustaan vastaavaan tehtävään. Varhaiskasvatuksessa alemman koulutuksen tehtävässä työskenteleminen ei ollut tuonut työstä tyydytystä, sillä henkilö koki pystyvänsä parempaan. Haastattelemani henkilö kertoi yksinkertaisesti kyllästyneensä työtehtävään, jossa ei päässyt käyttämään osaamistaan. Aiemmin kuvattu päättäväisyys sai tämän henkilön haakeutumaan Opetushallituksen rinnastuspäätöksen mukaiseen täydennyskoulutukseen.

Työn palkkaus oli myös yksi opiskeluun motivoiva tekijä. Erityispedagogista osaamista vaativa työtehtävä tuo pätevöitymisen myötä myös paremman tulotason avustaviin tehtäviin verrattuna.

10.2.4 Työelämämyönteisyys ja työn arvostus

Opettajan työssä kotimaassaan toiminut henkilö tavoitteli työtehtäviä itselleen tutusta työympäristöstä, koulusta. Rinnastuspäätöksestä huolimatta työllistyminen opettajaksi ei ollut onnistunut.

Koska työllistyminen opettajaksi ei ollut onnistunut, henkilö oli hakeutunut opiskelemaan koulunkäyntiavustajaksi. Koulunkäyntiavustajan työn luonne osa-aikaisina ja määräaikaisina työsuhteina ei kuitenkaan tuonut riittävästi toimeentuloa.

Tämän henkilön kohdalla vakituisen työn saaminen kannusti opiskelemaan Suomeen muuttamisen jälkeen koulunkäyntiavustajan erityisammattitutkinnon lisäksi myös lähihoitajan ammattitutkinnon. Lähihoitajan opintojen myötä henkilö työllistyiikin vakituisen toimeen.

10.3 Onko Suomessa hankittu koulutus parantanut ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työllistymismahdollisuuksia?

Opiskelu oli tärkein haastattelemiani henkilöitä yhdistävä tekijä. Suomalaisella koulutuksella koettiin olevan suurin merkitys työllistymiseen Suomessa.

Aiemmin hankitusta osaamisesta ei kahdella opinnäytetyöhöni osallistuneella henkilöllä ollut kokemustensa mukaan lainkaan hyötyä työllistymisessä. Työpaikan saaminen oli onnistunut vain Suomessa hankitun koulutuksen avulla.

Saman havainnon ovat tehneet myös Salmela (2012, 95–97.) ja Tauro (2017). Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kotimaassa hankitulla koulutuksella ei kokemusten mukaan ole painoarvoa suomalaisilla työmarkkinoilla. Teräs ja Lasonen (2015) ovat todenneet, että Suomessa hankittu koulutus koetaan parempana kuin ulkomailla hankittu koulutus.

Aiempi aineisto tukee osaltaan omassa opinnäytetyössäni esille tulevaa näkökulmaa ulkomaalaistaustaisen henkilön aiemman osaamisen vähäisestä huomioimisesta työmarkkinoilla. Aiemmissä tutkimuksissa on tullut esille, että parantaakseen asemaansa työmarkkinoilla on ulkomaalaistaustaisen henkilön usein täytynyt kouluttautua uuteen ammattiin Suomeen muuttamisensa jälkeen.

Kaikilla neljällä haastattelemallani naisella oli vähintään yksi yliopistotutkinto Suomeen muuttaessaan ja mahdollisesti aiemman opiskeluun orientoituneen asenteensa ansiosta opiskelu koettiin mielekkääksi myös Suomessa. Kukaan haastattelemistani henkilöistä ei ollut kokenut opiskelua missään vaiheessa vaikeaksi.

Yksi haastattelemani henkilö oli kokenut opintojen päällekkäisyyttä aiempiin opintoihinsa verrattuna mutta nämäkin opinnot koettiin omaa osaamista vahvistavina. Suomessa tehdyt opinnot vaikuttivat haastattelemani henkilöiden kokemusten mukaan kaikkein eniten työllistymiseen.

10.4 Kielikoulutuksen ja kielitaidon merkitys työllistymisessä

Opinnäytetyöni näkökulma on korkeasti koulutettujen ulkomaalaistaustaisten henkilöiden aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa ja työllistymisessä. Opinnäytetyössäni ei käsitelty varsinaisesti suomen kielen taitoa. Koska kielitaidon merkitys nousi kaikkien haastateltavien kokemuksista esille, tarkastelin sitä näiden esille tulleiden näkökulmien kautta.

Haastatteluhetkellä kaikki neljä henkilöä puhuivat vähintään kohtalaisen hyvin suomea. Haastattelussa pärjättiin hyvin suomen kielellä ja sähköpostitse lähettämäni ennakkokysymykset koettiin hyväksi tueksi myös kielillisen tukemisen näkökulmasta.

Tekstiä litteroitaessa oikaisin kuitenkin jonkin verran kieliasua lukemisen helpottamiseksi. Sähköpostiviestit olivat myös täysin luettavaa suomen kieltä ja pohdinkin, onko ulkomaalaistaustaisen henkilön luottamus omaan kielitaitoonsa usein liian ankara.

Koulutuksen teemaa käsiteltäessä haastatteluissa nousi esille kielikoulutuksen merkitys useaan otteeseen. Työllistymisen ohella kielitaidon merkitys korostui myös ammatillisesta näkökulmasta. Kasvatus- ja opetusalan työtehtäviä on vaikea tehdä ilman riittävää suomen kielen taitoa. Esimerkiksi lastentarhanopettajan tehtävissä tarvitaan vuorovaikutustaitojen ohella myös dokumentointitaitoja kirjoittaa varhaiskasvatus-suunnitelmia, raportteja ja lausuntoja. Moniammatillinen verkostotyö vaatii kielen suullista ja kirjallista osaamista.

Yksi haastateltava mainitsi erityisen vaikeaksi suomenkielisen tekstin äänen lukemisen, vaikka henkilön puhekieli kuulostikin lähes alkuperäisen suomalaisen puhutulta kieleltä. Epävarmuus omasta kielitaidosta vaikutti tämän henkilön koulutusta vastaavaan tehtävään hakeutumiseen rinnastuspäätöksestä huolimatta.

Varhaiskasvatuksen lastentarhanopettajien ammatillisuudella saattaa olla myös kielitaitoa painottava merkitys. Yhdessä haastattelussa tulee esille, että kielitaitoa tarvitaan erityisesti silloin, kun työskennellään lasten kanssa.

Kielen merkitys työllistymisessä nousi esille esimerkiksi Salmelan (2012, 94–98.) pro-gradussa maahanmuuttajien sopeutumisen kokemuksista suomalaiseen yhteiskuntaan. Salmelan tekemässä haastatteluissa jokainen oli kertonut, että vain oppimalla suomen kielen taidon voi saada työtä.

Suomen kielen taito mahdollistaa myös ulkomaalaistaustaisen henkilön selviytymisen työpaikalla (Salmela 2012, 94–98).

Yksilön inhimillinen pääoma muodostuu kielitaidosta, ammattitaidosta ja työkokemuksesta. Kielitaito on tärkeimpiä yksittäisiä tekijöitä, jonka varaan muu pätevyys rakentuu. Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden heikkoa työllistymistä onkin selitetty näiden resurssien puutteellisuudella. Ulkomaalaistaustaisen henkilön työmarkkina-asema paranee, kun kielitaito ja ammattitaito karttavat. Ulkomaalaistaustaisen henkilön kielitaito on tärkeimpiä yksittäisiä tekijöitä, jonka varaan muu pätevyys rakentuu. (Sjöblom-Immala 2012, 28.)

Työnantajat eivät ole valmiita palkkaamaan Suomessa olevia koulutettuja ulkomaalaistaustaisia henkilöitä, vedoten usein suomen kielen riittämättömään osaamiseen. Moni ulkomaalaistaustainen henkilö kokee, että heiltä vaaditaan lähes täydellistä suomen kielen taitoa tullakseen hyväksytyksi. Ulkomaalaistaustaisten opiskelijoiden kouluttautumiseen käytetty raha meneekin hukkaan, jos opiskelun jälkeistä työllistymistä ei mahdollisteta. (Sjöblom-Immala 2012, 92–99.)

Edellä mainittujen tutkimusten näkökulmasta voin todeta, että ulkomaalaistaustaiset henkilöt pitävät suomen kielen osaamista merkittävänä yksittäisenä asiana työllistymisessä. Omassa opinnäytetyössäni ei tarkasteltu ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kielitaidon merkitystä, mutta neljästä haastattelusta kolmessa kielitaidon merkitys nousi selkeästi esille useaan otteeseen.

Kielikoulutuksesta oli haastattelemillani naisilla monenlaisia kokemuksia. Yhteisenä tekijänä oli se, että kaikilla haastattelemillani henkilöillä oli kokemusta useasta kielikoulutuksesta. Eri kulttuureista tulevien ja erikielisistä kielen opiskelijoista kootut ryhmät koettiin haasteellisiksi.

Yhden haastateltavan mukaan monikulttuurisessa ryhmässä oli erimielisyyksiä opiskelijoiden välillä ja joidenkin kielen oppiminen alkoi jopa taantua. Erityisen hyviä suomen kielen opettajia kiiteltiin nimeltä ja opetuksen kerrottiin olleen tehokasta. Tehokkaalla kielen oppimisella tarkoitettiin, että ryhmässä pääsääntöisesti kaikki osallistujat oppivat samassa tahdissa.

11 POHDINTAA

Opinnäytetyöhöni haastattelemilla henkilöillä oli jokaisella aiemmin hankittua osaamista kotimaastaan. Kaikki neljä tutkimukseeni osallistunutta henkilöä olivat aiemmin opiskelleet yliopistoissa vähintään yhden tutkinnon.

Osaamisen tunnistamisen prosessi saattaa tuoda haasteita tutkintojen erillisuuden takia. Erityisesti esimerkiksi Neuvostoliiton aikaisen yliopistotutkinnon rinnastaminen tämän päivän suomalaiseen yliopistotutkintoon saattaa olla lähes mahdotonta.

Korkeasti koulutetuilla ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä on vahva halu ja motivaatio lähteä opiskelemaan ja sitä kautta työllistymään. Itse ansaittua toimeentuloa pidetään arvossa ja sitä tavoitellaan toisinaan kovastikin kirjavilla koulutuspoluilla.

Haastatteluilla kerätty opinnäytetyöni aineisto laittaakin miettimään, olisiko näiden henkilöiden kouluttautuminen ja työllistyminen voinut edetä lopulta loogisemmin ja nopeammin. Päämäärä oli kaikilla neljällä henkilöllä sama; tavoitteena oli työllistyä itselle mielekkääseen työhön.

Tutkintojen rinnastaminen saattaa olla joissain tapauksissa monimutkaista, mutta todistuskäännösten avulla henkilö osoittaa kuitenkin aiemmin suorittaneensa tutkinnon oman maansa yliopistotasolla. Yliopistotason tutkinnot vaativat vahvaa oppimisen taitoa ja sitä oppimisen taitoa kannattaisi tarkastella ehkä tarkemminkin.

Aiemmin hankitun osaamisen resurssien hukkaamisesta puhutaan silloin, kun aiempia opintoja ei huomioida työllistymisessä (Sjöblom-Immala, 2012, 92–99). Resurssien hukkaamista tapahtuu kuitenkin myös silloin, kun henkilöllä on vaativaakin oppimista olevia taitoja ja henkilö koulutuu uudessa kotimaassaan kuitenkin vain toisen asteen tutkintoihin.

Aiemmissä tutkimuksissa esille tullut lähihoitajan tutkinto nähdään nopeana reittinä työllistymiseen ja perushoidon työntekijöitä työmarkkinoilla tarvitaan. Jäin pohtimaan, että onko se kuitenkin yliopistotutkinnon suorittaneen henkilön ainoa reitti työllistymiseen vai osaamis- ja oppimispotentiaalın hukkaamista?

Ulkomaalaistaustainen yliopistotutkinnon suorittanut henkilö suoriutuu todennäköisesti uudessa kotimaassaan korkeakoulutasoisesta opiskelusta hyvin, vaikka joutuisikin suorittamaan tutkinnon kokonaan. Aiemmin korkeasti koulutettu ulkomaalaistaustainen henkilö saattaa tuoda uuden kotimaansa korkeakoulutuksen kautta myös työelämää kehittäviä uudenlaisia näkökulmia.

Opinnäytetyöhöni haastateltujen korkeasti koulutettujen henkilöiden käsitys omasta oppimisestaan ja koulutuksen merkityksestä tulivat esille hyvin siinä, miten he arvostivat suomen kielen osaamista kokonaisvaltaisesta näkökulmasta. Suomen kielen oppiminen nähtiin ensiarvoisen tärkeänä opiskelun ja työllistymisen kannalta. Kielitaidon varaan rakentuu kaikki muu osaaminen ja ammattitaito.

Ulkomaalaistaustainen henkilö kaipaa maahan muuttamisen jälkeen neuvoja ja ohjausta siihen, että työ- ja opiskelupaikka järjestyvät. Ohjauksen ohella ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä on yhtä lailla tarvetta yhteiskunnan tuottamiin sosiaali- ja terveystalouden palveluihin kuin kantaväestölläkin. Työllistymisen yhtenä edellytyksenä esimerkiksi on se, että perheen lapsille järjestyy päivähoitopaikka.

Tutkimustehtäväni kautta esiin tulleiden näkökulmien johdosta jäin miettimään ohjauksen merkitystä tutkimukseeni osallistuneiden henkilöiden kaltaisten ulkomaalaistaustaisten henkilöiden urareiteissä. Neljällä haastattelemani henkilöllä on hyvinkin kirjavia kokemuksia koulutuksesta ja työllistymisestä Suomeen muuttamisensa jälkeen.

Haastattelemani henkilöiden kokemukset ohjauksesta olivat liittyneet eniten työ- ja elinkeinotoimiston järjestämiin työllistymistoimenpiteisiin. Ohjausta haastattelemani henkilöt olivat saaneet myös esimerkiksi valmentavassa koulutuksessa ja opintoihin hakeutumiseen liittyvissä asioissa.

Hakeutuessaan työelämään tukea ja neuvoja haastattelemani henkilöt olivat saaneet myös samankaltaisissa tilanteissa olevilta vertaisilta. Virallisen ohjauksen ja vertaisilta saadun epävirallisten neuvojen ristiriitaisuudet saattavat aiheuttaa ulkomaalaistaustaisessa henkilössä hämmennystä.

Tämänkaltainen hämmennys saattaa johtaa hakeutumaan esimerkiksi koulutuksiin, josta ei varsinaisesti ole henkilölle työllistymistä edistävää vaikutusta. Oikeanlaisella ja oikeaan aikaan tapahtuvalla ohjauksella saattaisiin saada ulkomaalaistaustainen henkilö hakeutumaan opiskelemaan alaa, joka parhaiten vastaisi hänen osaamispotentiaaliaan.

Pohtiessani järjestelmällisen ohjauksen merkitystä korkeasti koulutettujen ulkomaalaistaustaisten henkilöiden oikean koulutuksen ja nopeamman työllistymisen näkökulmasta laitoin sähköpostia Opetushallitukseen tutkintojen tunnustamiseen liittyvään yksikköön. Sain vastauksen sähköpostitse Opetushallituksessa tutkintojen tunnustamisen yksikössä esittelijänä ja käsittelijänä työskentelevältä Veera Minkiniltä. Minkin työskentelee erityisesti Venäjältä tulleiden hakemusten käsittelyn parissa.

Veera Minkin mukaan heidän työhönsä liittyen on tärkeää, että maahan tulleet saisivat tietoa ja ohjausta Opetushallituksen päätöksistä ja päätösten hakemisesta. Ohjausta tarvitaan Minkin mukaan myös päätöksen saamisen jälkeen, kun ulkomaalaistaustainen henkilö hakeutuu suorittamaan päätöksessä edellytetyt opintoja. Minkin mukaan ohjaus auttaisi lopullisen kelpoisuuden saamisessa ja sitä kautta nopeuttaisi myös työllistymistä. (Minkin 2017.)

Minkin kertoo, että maahan tulleet henkilöt voi etsiä tietoa omatoimisesti Opetushallituksen verkkosivuilta, josta löytyy kattavasti tietoa tutkintojen tunnustamisesta sekä ohjeita rinnastamispäätöksen hakemisen tueksi.

Minkin toteaa sähköpostissaan, että usein ulkomaalaistaustaiset henkilöt kaipaavat lisäksi myös henkilökohtaista ohjausta. Opetushallitukselta voi neuvoa kysyä suoraan puhelimitse tai sähköpostilla. Minkin haluaa vielä korostaa, että Opetushallituksen verkkosivuilta löytyy muun muassa esitteitä yhdellätoista eri kielellä. Opetushallituksen lisäksi ohjausta saa myös kotoutumisesta vastaavalta Työ- ja Elinkeinotoimiston hallinnolta. (Minkin 2017.)

Opetushallituksen vastauksen mukaan ulkomaalaistaustainen henkilö hyötyy oikea-aikaisesta ohjauksesta. Ohjauksen avulla tutkintojen rinnastamisen prosessi ja sitä kautta työllistyminen nopeutuvat. Ohjauksen saaminen vaatii kuitenkin aktiivisuutta ja oma-aloitteisuutta.

Maahan muuttaneen henkilön on osattava etsiä oikeanlaista ohjausta omaan yksilölliseen tarpeeseensa. Maahan muuttamisen jälkeen ja inhimillisistä tekijöistä johtuen eri vaihtoehdot saattavat herättää kuitenkin ulkomaalaistaustaisessa henkilössä hämmennystä.

Ulkomaalaistaustaisen henkilön on osattava päättää, mihin suuntaan hän haluaa lähteä työllistyäkseen uudessa kotimaassaan. Korkeasti koulutettua ulkomaalaistaustaista henkilöä on osattava ohjata mihin suuntaan tämän kannattaa lähteä, että osaamis- ja oppimispotentiali tulisi myös käytettyä. Oikeanlaisella ohjauksella on molemminpuolinen hyöty; ulkomaalaistaustaisen henkilön aiemmin hankitun osaamisen oikea kohdentaminen ja täydentäminen tuovat lisätyövoimaa korkeakoulutusta vaativille aloille.

Ulkomaalaistaustaisen työnhakijan ja opiskelijan ohjaukseen tarvitaan selkeästi organisoitua ja oikeassa paikassa annettua ohjausta. Ulkomaalaistaustaiselle henkilölle tarjotaan maahan muuton jälkeen osallistumiseen velvoittavaa valmennusta kotoutumisen näkökulmasta. Kotoutumisen tukemiseksi tarvitaan ohjausta ja valmennusta ja taho, joka ottaa vastuun jokaisen maahan muuttaneen henkilön määrätietoisen ja tavoitteellisen urareitistä. Kotouttamistoimenpiteitä tutkitaan ja kehitetään käytänteiden tavoitteellisella tarkkailulla.

Opetushallituksen rinnastuspäätöksestä huolimatta ulkomaalaistaustaisen henkilön työllistyminen erityisesti vakituiseen ja koulutustaan vastaavaan työsuhteeseen saattaa olla vaikeaa. Työnantajilla saattaa olla ennakkoluuloja ulkomaalaistaustaista työnhakijaa kohtaan, mutta hämmennystä saattaa aiheuttaa myös Opetushallituksen myöntämien rinnastuspäätösten merkitys rekrytoinnissa. Epävarmassa tilanteessa saatetaan kokea helpommaksi palkata suomalainen työntekijä.

Työnantajien osaaminen ulkomaalaistaustaisten henkilöiden osaamisen tunnistamisessa rekrytoinnissa saattaa olla hyvin vaihtelevaa. Tätä ajatusta tukee tekemäni havainnot kentän kartoituksessa opinnäytetyöni al-

kuvaiheessa etsiessäni opinnäytetyöhöni haastateltavia henkilöitä. Joissain kunnissa ja työyksiköissä oli ollut työsuhteessa useampia ulkomaalais-taustaisia henkilöitä jo vuosien ajan ja joissain taas ei lainkaan.

Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden ohjauksen tehostamisen ohella lisäkoulutusta ja tietoa tarvitaan enemmän myös työnantajapuolella. Työnantajilta saattaa puuttua tietoa Opetushallituksen myöntämistä rinnastuspäätöksistä. Tiedon puuttuessa työnantajilta saattaa puuttua rekrytointitilanteessa myös rohkeutta palkata korkeasti koulutettu ulkomaalaistaustainen henkilö tehtävään ja sen sijaan tilalle saatetaan palkata vähemmän pätevä suomalainen työntekijä. Työnantajille tarvitaankin lähitulevaisuudessa lisää tietoa ja koulutusta siitä, millaisiin ulkomaalaistaustaisten henkilöiden rinnastuspäätöksillä tähdätään.

Opinnäytetyöhöni haastattelemini henkilöiden kokemusten perusteella tutkintojen tunnistamisen prosessiin ja työllistymiseen mahtuu vielä paljon ylimääräisiä mutkia. Matkalla kulkija saattaa eksyä ja harhautua sivuraiteille etsiessään paikkaansa yhteiskunnassa.

Opinnäytetyössäni esiintyvien henkilöiden yksilöllisistä näkökulmista tuntuu turhalta se hukattu osaaminen ja oppimispotentiali, mikä oikea aikaikalla korkeakoulutuksella olisi voitu saavuttaa. Mistä löydetään valmentaja näille lähitulevaisuuden potentiaalisille osaajille? Perustyöhön löytyy tekijöitä, mutta akateemista osaamista vaativiin tehtäviin on tälläkin hetkellä työvoimapulaa.

LÄHTEET

Alasuutari, P. (1994). *Laadullinen tutkimus*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Faktaa maahanmuutosta (2017). *Suurimmat maahanmuuttajaryhmät*. Haettu 20.4.2017 osoitteesta <http://www.maahanmuutto.net/suurimmat-maahanmuuttajaryhmat>

Hirsjärvi, S., Hurme, H. (2009). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara. (2009). *Tutki ja kirjoita*. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Hyvärinen, M. (n.d.). *Kertomuksen tutkimus*. Haettu 29.3.2017 osoitteesta <http://www.uta.fi/yky/yhteystiedot/henkilokunta/mattikhyvarinen/index/Kerronnallinen%20tutkimus.pdf>

Karttunen, A. (2011). Näkökulmia validoinnista – Euroopan kautta Suomeen. Teoksessa A. Pehkonen (toim.) *Tavoitteena työelämä – maahanmuuttajien osaaminen näkyväksi*. Kuopio: EUedu-julkaisut nro 1, Savon koulutuskuntayhtymä, 13.

Koski, A. (2014). Opintojen työelämälähtöisyys vahvistaa opiskelijan asiantuntijaidentiteettiä. Teoksessa J. Kullaslahti & A. Yli-Kauppila (toim.) *Osaamisperustaisuudesta tekoihin*. Turun yliopiston Braheakeskus, 135-137.

Kuukasjärvi, J., Lukkarila, J. (2015). *Maahanmuuttajien kokemuksia työ- ja elinkeinotoimistojen kotoutumispalveluistapalveluista*. Opinnäytetyö. Sosiaaliala. Metropolia Ammattikorkeakoulu, 6-7, 34.

Kyhä, H. (2011). Koulutetut maahanmuuttajat työmarkkinoilla. Tutkimus korkeakoulututkinnon suorittaneiden maahanmuuttajien työllistymisestä ja työurien alusta Suomessa. Väitöskirja. Turun Yliopiston julkaisuja. Turun Yliopisto. University of Turku.

Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386. Haettu 7.6.2017 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386> Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukaan 2016/287 § 1. Haettu 24.10.2016 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050272#P7>

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukaan 2016/287 § 7. Haettu 24.10.2016 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050272#P7>

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukaan 2016/287 § 8. Haettu 24.10.2016 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050272#P7>

Laki ulkomailla suoritettujen korkeakouluopintojen tuottamasta virkakelpoisuudesta 1385/2015. Haettu 7.6.2017 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20151385>

Löytönen, T. (2017). *Narratiivinen tutkimusote*. Haettu osoitteesta 28.3.2017 <http://www.xip.fi/tutkija/0402.htm>

Mattila, M., Björklund, K. (2013). *Tomaatteja, teollisuutta ja monikulttuurisuutta. Närpiön malli maahanmuuttajien kotouttamisessa*. Siirtolaisuusinstituutin Pohjanmaan aluekeskuksen tutkimuksia nro 5. Siirtolaisuusinstituutti, 14-19, 31-37. 72-82.

Mäkinen, M., Annala, J. (2012). *Osaamisperustaisen opetussuunnitelman kahdet kasvot*. Haettu 19.4.2017 osoitteesta https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95567/osaamisperustaisen_opetussuunnitelman_kahdet_kasvot_2012.pdf?sequence=1

Opetusalan ammattijärjestö (2016). *Varhaiskasvatus ja esiopetus*. Haettu 24.10.2016 osoitteesta <https://www.oaj.fi/cs/oaj/varhaiskasvatus%20ja%20esiopetus>

Opetusalan ammattijärjestö (2017). *Varhaiskasvatuslaki*. Haettu 7.6.2017 osoitteesta <https://www.oaj.fi/cs/oaj/varhaiskasvatuslaki>

Opetushallitus (2017). Tutkintojen tunnustaminen ja kansainvälinen vertailu. Haettu 27.3.2017 osoitteesta http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/tutkintojen_tunnustaminen

Opetushallitus (2017). Yleistä auktorisoidusta kääntämisestä. Haettu 27.3.2017 osoitteesta http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/auktorisoidut_kaantajat/usein_kysyttya/yleista

Pentikäinen, M. (2005). Loputtomalla matkalla. Kertomuksia pakolaisuudesta. Teoksessa L. Saressalo (toim.) *Loputtomalla matkalla. Kertomuksia pakolaisuudesta*. Etnika Oy: Helsinki, 34.

Räty, M. (2002). *Maahanmuuttaja asiakkaana*. 1. painos. Helsinki: Minttu Räty ja Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Saaranen-Kauppinen & Puusniekka. (2017). *Narratiiviset tarkastelutavat*. Haettu 28.3.2017 osoitteesta http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_4.html

Salmela, M. (2012). *Maahanmuuttajien kokemuksia sopeutumisesta suomalaiseseen yhteiskuntaan*. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto, 78-98.

Seilonen, M., & Suni, M. (2016). *Ohjeita, tietoa ja turvaa kielen keinoin: Ulkomailta palkatut sairaanhoitajat ammatillista suomen kielen taitoaan osoittamassa*. Lähivertailuja 26. Haettu 24.4.2017 osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/52309>

Sivistysvaliokunta (2016). Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2017–2020 Valtionvarainvaliokunnalle. Haettu 25.10.2016 osoitteesta https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Documents/SiVL_6+2016.pdf

Sjöblom-Immala, H. (2012). *Työtä, palveluja ja luonnonläheisyyttä. Maahanmuuttajien Suomen sisäiset muutot, asumistoiveet ja kotoutuminen 2000-luvulla*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Teräs, M., Lasonen, J. (2015) Osaamisen tunnustamista vai osaamisen ohittamista? Maahanmuuttajat suomalaisessa työelämässä. Teoksessa R.

Metsänen, P. Pynnönen & K. Kähkönen(toim.) *Esteettä eteenpäin – maahanmuuttajien osaamisen arviointi haku- ja valintavaiheessa*. Haettu 24.10.2016 osoitteesta https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/88479/HAMK_Access_2015_ekirja.pdf?sequence=1

Tuomi, J., Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2017). Oleskeluluvan saaneiden kokoutumista vauhditetaan. Tiedote 13.4.2016. Haettu 28.3.2017 osoitteesta http://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/oleskeluluvan-saaneiden-kotoutumista-vauhditetaan

Urareitti (2016). *Urareitti-hanke*. Haettu 25.10.2016 osoitteesta <http://www.hamk.fi/tyoelamalle/hankkeet/urareitti/Sivut/default.aspx>

Wilhelmsson, N. (2010). Osaamisen määrittely. Teoksessa T. Seppälä & N. Wilhelmsson (toim.) *Maahanmuuttajan osaamisen tunnistaminen. Maahanmuuttajataustaisen opintoihin hakeutuvan osaamisen tunnistaminen toisen asteen koulutuksessa*. Helsinki: Esra, 10–15.

Varhaiskasvatuslaki, yleisiä säädöksiä 29.1.2016/108 5 §. Haettu 7.6.2017 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Väestöliitto (2017). *Maahanmuuton perusteet*. Väestöntutkimuslaitos. Tilastoja. Maahanmuuttajat. Haettu 24.4.2017 osoitteesta http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastot/maahanmuuttajat/maahanmuuton-perusteet/

Muut lähteet

Blomqvist, C. (2017). *Ulkomailla hankitun opettajakelpoisuuden tunnustaminen Suomessa*. Keskustelutilaisuus Opetushallituksessa 31.1.2017. Opetushallitus. Luentomateriaali.

Hämeenlinnan kaupunki, Palkkahallinto. (2017). Työtehtävien kuvaus. Tehtävänimike Lastentarhanopettaja. Saatu Liivuoren päiväkodin yhdyslasterhanopettajalta 7.4.2017

Minkin, V. (2017.) Opinnäytetyö. Tutkintojen tunnustaminen. Opetushallitus. Sähköpostiviesti tekijälle 19.4.2017.

Tauro, T. (2016). Opinnäytetyön suunnittelupalaveri. 22.9.2016

Tietoa opinnäytetyöstä yhteyshenkilöille, sähköpostiviesti

Hei XXXX!

Tässä puhelimitse lupaamani pieni markkinointi opinnäytetyöni aiheesta.

Teen ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyötäni tutkimuskysymyksellä:

Miten suomalaisessa (lähihoitaja)koulutuksessa on tunnistettu ulkomailla hankittu osaaminen?

- ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kokemukset koulutuksesta ja työelämästä

Eli minua kiinnostavat erityisesti: ulkomaalaistaustaiset opetus- ja kasvatustieteiden alan koulutuksen suorittaneet henkilöt ja heidän kokemuksensa aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisesta koulutuksessa ja työllistymisessä. Tutkimus on osa Hämeen ammattikorkeakoulun Urareitti-hanketta, joka toimii korkeasti koulutetun maahan muuttaneen osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen viitekehyksessä. Lisätietoja hankkeesta www.hamk.fi/urareitti

Tutkimukseni aineiston kerään teemahaastattelulla ja haastattelun ajankohta olisi ensi vuoden alkupuolella, tammi-helmikuussa. Mitäpä luulet, mahtaisivatko nämä henkilöt olla kiinnostuneita tulemaan haastateltavakseni?

Ystävällisin terveisin: Anne

Puh: XXXXXXXXXXXX

Tietoa opinnäytetyöstä ennen haastattelua, sähköpostiviesti.

Hei XXXX! Tosi hienoa, että osallistut opinnäytetyöhöni

Materiaali säilytetään luottamuksellisena ja tunnistetiedot jäävät vain omaan käyttööni. Opinnäytetyön valmistuttua kerätty aineisto tuhotaan asianmukaisesti. Kysely on täysin luottamuksellinen.

Liitteessä on alustavat kysymykset, ehtisitkö vastaamaan niihin 10.1.2017 mennessä?

Ehdota myös aikaa, jolloin voisin haastatella sinua lisää aiheesta, noin tunnin verran. Tutkimuslupaani pyydän allekirjoituksen, kun nähdään.

Tässä hieman opinnäytetyöstäni:

Teen ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyötäni tutkimuskysymyksellä:

Miten suomalaisessa koulutuksessa on tunnistettu ulkomailla hankittu osaaminen?
- ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kokemukset koulutuksesta ja työelämästä

Eli minua kiinnostavat, ulkomaalaistaustaiset sosiaali-, opetus- ja/tai kasvatustieteiden koulutuksen tms. korkeakoulutuksen suorittaneet henkilöt ja heidän kokemuksensa aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisesta koulutuksessa ja/tai työllistymisessä Suomessa. Mikä on ollut lisä- tai täydennyskoulutukseen lähtemiseen innostava tekijä?

Olen itse sosionomi/lastentarhanopettaja ja varhaiskasvatus on lähellä sydäntäni. Valmistuin kesällä 2016 myös ammatilliseksi opettajaksi, sekä syksyllä näyttötutkintomestariksi ja sen takia olen kiinnostunut myös aikuisten lisä- ja täydennyskoulutuksesta, sekä niistä koulutuskokemuksista jotka ovat mahdollisesti johtaneet tai tulevat johtamaan työllistymiseen.

Tutkimus on osa Hämeen ammattikorkeakoulun Urareitti-hanketta, joka toimii korkeasti koulutetun maahan muuttaneen osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen viitekehkeissä.

Urareitti- hankkeen tavoitteena on sujuvoittaa urareittejä, nopeuttaa työllistymistä, hyödyntää osaamista, sekä minimoida päällekkäistä kouluttautumista. Lisätietoja hankkeesta www.hamk.fi/urareitti

Terveisin Anne

Puh: XXXXXXXXXXXX

Haastattelulomake

Voit vastata kaikkiin sinua koskeviin kysymyksiin muutamalla lauseella.

Koulutus kotimaassa ja muualla ulkomailla

-Kerro koulutustaustastasi kotimaastasi

Työkokemus kotimaassa ja muualla ulkomailla

-Kerro työkokemuksestasi kotimaassa

Perhe ja ystävät

-Miten perhetilanne on vaikuttanut opiskelu- ja työelämään hakeutumiseesi?

Yhteistyö

1. Mistä olet saanut tietoa opiskelumahdollisuuksista Suomessa?
2. Millaisia vaikutuksia aiemmilla opinnoillasi on ollut oppilaitosten hakutilanteessa?
3. Mikä oli mielestäsi ratkaisevin tekijä päättäessäsi hakeutua opiskelemaan?

Oppilaitokset

1. Miten aiempi koulutuksesi vaikutti oppilaitosvalintaasi?
2. Missä vaiheessa sinulta on kysytty tai pyydetty todistuksia aiemmista opinnoistasi?

Työelämä

1. Oletko työskennellyt koulutustasi vastaavassa tehtävässä Suomessa?
2. Kerro työkokemuksistasi Suomessa?

Tulevaisuus

1. Mitä haaveita sinulla on tulevaisuudessa koulutuksen tai työelämän suhteen?